

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Účastníci řízení

Plzeň 2013

Zuzana Čorbová

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Účastníci řízení* zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Heřmanově Huti dne 25. března 2013

Zuzana Čorbová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala konzultantce mé diplomové práce JUDr. Miloslavě Wiplingerové, Ph.D. za ochotu, lidský přístup, věcné připomínky a odbornou inspiraci nejen při konzultacích, ale i v seminářích.

Poděkování patří také mým rodičům, kteří mě podporovali po celou dobu studia.

OBSAH

ÚVOD	7
1. SUBJEKTY CIVILNÍHO PROCESU	9
1.1 STRUČNÝ NÁSTIN HISTORICKÉHO VÝVOJE CIVILNÍHO PROCESU	9
1.2 POJEM SUBJEKTŮ ŘÍZENÍ	10
1.3 SOUD	11
1.3.1 SOUSTAVA SOUDŮ	12
1.3.2 PRAVOMOC SOUDŮ	12
1.3.3 PŘÍSLUŠNOST SOUDU	13
1.3.3.1 VĚCNÁ PŘÍSLUŠNOST SOUDU	14
1.3.3.2 MÍSTNÍ PŘÍSLUŠNOST SOUDU	14
1.3.3.3 FUNKČNÍ PŘÍSLUŠNOST SOUDU	16
1.4 ZVLÁŠTNÍ SUBJEKTY ŘÍZENÍ	16
1.4.1 STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ	17
1.4.2 ÚŘAD PRO ZASTUPOVÁNÍ STÁTU VE VĚCECH MAJETKOVÝCH	18
1.5 OSOBY ZÚČASTNĚNÉ NA ŘÍZENÍ	19
2. ÚČASTNÍCI ŘÍZENÍ	21
2.1 PROCESNÍ PODMÍNKY	21
2.1.1 ZPŮSOBILOST BÝT ÚČASTNÍKEM ŘÍZENÍ	22
2.1.2 PROCESNÍ ZPŮSOBILOST	25
2.1.3 ZASTOUPENÍ PROCESNĚ NEZPŮSOBILÉHO ÚČASTNÍKA	26
2.1.3.1 ZASTOUPENÍ NA ZÁKLADĚ ZÁKONA	27
2.1.3.2 ZASTOUPENÍ NA ZÁKLADĚ PLNÉ MOCI	27
2.1.3.3 ZASTOUPENÍ NA ZÁKLADĚ ROZHODNUTÍ SOUDU	29
2.2 VYMEZENÍ ÚČASTNÍKŮ CIVILNÍHO ŘÍZENÍ	30
2.3 DEFINICE ÚČASTNÍKŮ V ŘÍZENÍ SPORNÉM (PRVNÍ ZÁKONNÁ DEFINICE ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ)	32
2.4 DEFINICE ÚČASTNÍKŮ V ŘÍZENÍ NESPORNÉM	35
2.4.1 DRUHÁ ZÁKONNÁ DEFINICE ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ	36
2.4.2 TŘETÍ ZÁKONNÁ DEFINICE ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ	39
2.4.3 NÁVRH ZÁKONA O ZVLÁŠTNÍCH ŘÍZENÍCH SOUDNÍCH	41

3. Hlavní a vedlejší intervence	43
3.1 Vedlejší intervence	43
3.2 Hlavní intervence	44
4. Přistoupení, záměna, procesní nástupnictví	47
4.1 Přistoupení dalšího účastníka	47
4.2 Záměna účastníků	49
4.3 Procesní nástupnictví	50
4.3.1 Univerzální sukcese	51
4.3.2 Singulární sukcese	52
5. Procesní úkony účastníků	54
5.1 Forma a obsah procesních úkonů	54
5.2 Místo a čas procesních úkonů	57
5.3 Dispoziční úkony účastníků	57
5.3.1 Žaloba	58
5.3.2 Zpětvzetí žaloby	61
5.3.3 Změna žaloby	62
5.3.4 Vzájemná žaloba	63
5.3.5 Soudní smír	63
Závěr	65
RESUMÉ	67
SEZNAM POUŽITÉ ODBORNÉ LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ	69

SEZNAM ZKRATEK POUŽITÝCH V DIPLOMOVÉ PRÁCI

Listina	Listina základních práv a svobod (vyhl. pod č. 2/1993 Sb.)
ObZ	zák. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZA	zák. č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
ZR	zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZStZ	zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství
ZÚZSt	zák. č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů

ÚVOD

Tuto diplomovou práci jsem zpracovala na téma „Účastníci řízení“. Pro lepší specifikaci účastníků řízení, jakožto subjektu civilního procesu, považuji za důležité nejprve charakterizovat civilní proces a jeho postavení v rovině právní. Civilním procesem se rozumí činnost soudu, účastníků řízení a dalších subjektů, rovněž i procesněprávní vztahy, které mezi subjekty vznikají. Pojem „proces“ pochází z latinského slovesa „procedere“, což znamená „postupovat“ a „processus“ překládaný jako „postup“ popřípadě „vývoj“, avšak nejvíce byl termín „proces“ uplatněn v oblasti právní, kde se jím rozumí postup některých právních subjektů, jež vede k dosažení právních následků.¹

Diplomovou práci jsem systematicky rozčlenila do 5 kapitol, kterým předchází úvod a po nichž následuje závěr. Rovněž obsahuje obsah, anglické resumé a seznam použité odborné literatury a jiných zdrojů. Cílem této práce je přehledná kompilace dosavadního zpracování právní problematiky účastníků řízení. V první kapitole této práce se pokusím stručně nastínit historický vývoj civilního procesu. Účastníci řízení patří mezi základní procesní subjekty, jež jsou právě jedním z tzv. pojmových prvků civilního procesu. Dále je tato kapitola věnována subjektům civilního řízení, při jejichž vymezování jde v první řadě o to, kdo může být a kdo je nositelem práv a povinností, popřípadě kdo může tato práva vykonávat. Subjekty tvoří jak orgány veřejnoprávní – vrchnostenské, tj. soud, tak i osoby soukromého práva, o jejichž právech a povinnostech se v procesu rozhoduje, tj. účastníci řízení. Zaměřím se také na soustavu soudů v ČR, jejich pravomoc a příslušnost, která je zaručena zákonem.

K těmto dvěma základním skupinám subjektů patří rovněž další subjekty řízení, označované jako zvláštní subjekty řízení² a osoby zúčastněné na řízení³, které mají v procesu právně upravené postavení, avšak nemají vliv na průběh či postup procesu. Zvláštní subjekty řízení mají oprávnění vystupovat jen v určitém, taxativně vymezeném okruhu řízení, v němž reprezentují veřejný nebo jiný zájem. V kapitole zvláštní subjekty řízení se zaměřím především na státní zastupitelství, jeho složení a působnost a také na Úřad pro zastupování státu

¹ Češka, Zdeněk. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, s. 23

² Viz. níže, kapitola 1.3 této práce

³ Viz. níže, kapitola 1.4 této práce

ve věcech majetkových, který je státní institucí výlučně jednající za stát v majetkových věcech.

Následující čtyři kapitoly tvoří samotné jádro diplomové práce. Primárně se zaměřím na vymezení účastníků řízení a na podmínky řízení na straně účastníka, kterými jsou způsobilost být účastníkem řízení, procesní způsobilost a zastoupení účastníků. Účastníci řízení jsou odlišně definováni v řízení sporném a nesporném. Detailněji se proto zaměřím na to, kdo konkrétně je účastníkem řízení, přesněji řečeno, podle jakých kritérií se určení okruhu účastníků pro konkrétní řízení děje. Na základě rozdělení řízení na sporné a nesporné řízení, stanoví občanský soudní řád tři základní definice účastníků. Pro sporné řízení platí první definice účastníků řízení a pro nesporné řízení platí druhá a třetí definice účastníků řízení. V této kapitole se budu věnovat konkrétním řízením, které se v souvislosti s příslušnými ustanoveními zákona zahajují na návrh, výjimkou jsou řízení, která se zahajují bez návrhu. V souvislosti s nesporným řízením se pokusím nastínit změny, které přinese připravovaný návrh zákona o zvláštních řízeních soudních. V další části práce bude pojednáno o hlavní a vedlejší intervenci, o přistoupení, záměně a procesním nástupnictví.

V závěru své práce se zaměřím na procesní úkony účastníků. Jedná se o úkony, jejichž prostřednictvím ovlivňují účastníci zahájení, průběh, rozsah a skončení řízení. V civilním procesu se uplatňuje zásada dispoziční, kde je procesní iniciativa svěřena výhradně do rukou účastníků řízení, kteří v průběhu řízení uplatňují svá procesní práva a povinnosti. Svá práva a povinnosti uplatňují účastníci pomocí dispozičních úkonů, které jsou považovány za nejdůležitější procesní úkony účastníků. Účastníci řízení mají tedy možnost disponovat jak s řízením, tak s jeho předmětem. Rozhodují např. o tom, zda vůbec podají návrh na zahájení řízení, zda návrh změní nebo vezmou zpět. Také disponují s procesními prostředky, které jsou jim poskytnuty k ochraně jejich práva. Účastníci tedy představují nezbytnou součást soudního řízení.

1. SUBJEKTY CIVILNÍHO PROCESU

Před pojednáním o subjektech civilního procesu budou stručně zmíněny historické souvislosti vývoje civilního procesu a postavení jeho účastníků.

1.1 Stručný nástin historického vývoje civilního procesu

Počátky civilního procesu je možné nalézt téměř ve všech historických právních řádech, přičemž nejvíce poznatků se nám dostává z vývoje římského práva a vývoje germánských států ve středověku. Původně existoval jednotný proces, jehož podstata spočívala v projednání a rozhodnutí sporu, nehledě na to, zda se jednalo o věc civilní či trestní. Za vznik civilního procesu pak lze označit oddělení trestního soudnictví, přičemž tento vývoj je patrný z římského práva. Počátky moderního civilního procesu spadají do poloviny 19. století a jsou spojeny s významnými kodifikacemi, mezi kterými význačné postavení zaujímá zejména Code de procédure civile z roku 1806.⁴

Soudnictví na území českých zemí bylo ovládáno obyčejovým právem, přičemž jednu z nejstarších forem soudního procesu představují ordálové soudy, nazývané též jako boží soudy. Ordálové soudy užívaly iracionální důkazní prostředky, které určovaly výsledek sporu. Účastníky sporu byly strana žalující, tedy žalobce, lat. actor, a strana žalovaná, tedy žalovaný, lat. incautus.⁵ Teprve Josefínský soudní řád z roku 1781 odstraňuje obyčejové procesní právo v českých zemích. Jedná se o významný právní předpis, jenž zavádí některé nadčasové instituty, díky čemuž zůstává v platnosti téměř do konce 19. století.⁶

Ke změnám ve vývoji civilního procesu dochází na konci 19. století. Tyto změny spočívaly v přijetí nových předpisů procesního práva, které nahrazují Josefínský soudní řád. Mezi tyto právní předpisy patří především jurisdikční norma, civilní řád soudní a exekuční řád. Tuto rakouskou kodifikaci civilního procesu řadíme k nejpovedenějším, jelikož zaváděla nové procesní instituty. Samostatná Československá republika po roce 1918 převzala rakouské právní

⁴ ZOULÍK, F. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 50-52

⁵ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. Praha: Orbis, 1975, s. 119

⁶ ZOULÍK, F. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 52-53

předpisy, včetně procesních právních předpisů, jež zůstaly v platnosti až do roku 1951.⁷

Výrazné změny ve vývoji civilního procesu přináší období komunistického státního zřízení, neboť v tomto období se projevují tendence státu vměšovat se do oblasti soukromoprávních vztahů, a to mimo jiné prostřednictvím civilního procesu. Mezi právní předpisy prosazující socialistickou koncepci patří například zákon o zlidovění soudnictví z roku 1948, jenž zavádí účast laiků při odborném rozhodování, dále občanský soudní řád z roku 1950, který derogoval rakouské právní předpisy účinné na našem území, a konečně občanský soudní řád z roku 1963. V návaznosti na společenské změny, které nastaly v roce 1989, došlo k přijetí řady novel, avšak jako nutnost se v současné době jeví nová kodifikace procesního práva. Jednou z nejvýznamnějších novel souvisejících s úpravou účastníků řízení je zákon č. 30/2000 Sb., jenž zavádí tzv. tři definice účastníků, přičemž tato úprava je účinná i v současnosti.⁸

1.2 Pojem subjektů řízení

Pojem „subjekt“ je znám z latinského „subiectum“, doslova podklad. Na rozdíl od současné doby, byl dříve užíván pro označení objektu či podmětu. V současné právní terminologii je subjekt užíván pro osoby jako nositele práv a povinností. Subjekty, jakožto nositelé práv a povinností, jimiž vstupují do civilněprocesních vztahů, jsou nezbytnou součástí civilního řízení, tzv. hybnou silou procesu. Subjekty svým jednáním, které spočívá v procesněprávních úkonech, mohou vyvolávat vznik, změnu nebo zrušení procesněprávních vztahů (legální definice rodem a druhem⁹). Jinak řečeno subjekty mohou svou činností popřípadě nečinností ovlivňovat průběh řízení.

Za subjekty civilního řízení se tedy považují nejen osoby, o jejich právech a oprávněných zájmech je v řízení jednáno a rozhodováno, ale také ty, kteří jsou na základě zákona pověřeni poskytováním ochrany subjektivním právům a zákonem chráněným zájmům.¹⁰ Základními procesními subjekty jsou soud a účastníci řízení, bez nichž proces nikdy nemůže existovat. Soudy jako subjekty

⁷ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: nakladatelství Doplněk, 2003, s. 26-27

⁸ ZOULÍK, F. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 53-54

⁹ Definitiones per genus proximum et differentiam specificam

¹⁰ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: nakladatelství Doplněk, 2003, s. 188

nadřazené určují postup v řízení a rozhodují o jeho výsledku a účastníkům řízení jsou vyhrazena taková práva a povinnosti, která jim umožňují průběh řízení a jeho výsledek účinně ovlivnit.¹¹ Jakékoli soudní řízení ve věcech civilních je nemyslitelné bez subjektů, to vyplývá již ze zásady římského práva *nemo iudex sine actore*¹². K těmto dvěma subjektům řízení přiřazuje zákonodárce další subjekty řízení, a to zvláštní subjekty řízení a osoby zúčastněné na řízení.

1.3 Soud

V České republice je dělba moci založena na moci zákonodárné, výkonné a soudní. Samostatnost soudnictví je zajištěna tím, že žádný jiný státní orgán nesmí zasahovat do pravomoci soudů ani vykonávat soudnictví. Dle článku 81 Ústavy je soudní moc vykonávána nezávislými soudy. Soudy jako orgány soudní moci jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům.¹³

Pojem „soud“ je možno vymezit ve dvou rovinách. V první rovině je soud státním orgánem a v rovině druhé vystupuje jako procesní subjekt, jehož úloha je nezastupitelná. Soud je spolu s ostatními subjekty podřízen režimu soudního řízení. V rámci mé diplomové práce je dána priorita druhému vymezení pojmu soud, a to jako procesní subjekt.¹⁴

Soud disponuje rozhodovací pravomocí. Z toho důvodu má vůči účastníkům nadřazené postavení, tzn. že vztah mezi soudem a účastníky je založen na principu subordinace. Na základě toho je soud také označován jako subjekt silnější, tzv. *potentior persona*.¹⁵ Soudem jako subjektem řízení rozumíme orgán, kterým může být senát, soudce (jako samosoudce nebo předseda, popř. člen senátu), justiční čekatel, soudní tajemník, přísedící, vyšší soudní úředník, soudní vykonavatel, ale i zaměstnanec odborného aparátu soudů, notář jako soudní komisař a soudní exekutor.

¹¹ DVOŘÁK, Bohumil. Úvaha o procesních subjektech (z podnětu Beranovy knihy „Právnícké osoby veřejného práva“). *Právník*, 2008, roč. 147, č. 9, s. 1017

¹² Není soudce bez žalujícího

¹³ DVOŘÁK, Bohumil. Úvaha o procesních subjektech (z podnětu Beranovy knihy „Právnícké osoby veřejného práva“). *Právník*, 2008, roč. 147, č. 9, s. 1012

¹⁴ ZOULÍK, F. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 89

¹⁵ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 63

„Soudy jsou státními orgány, jejichž cílem je plnit funkci státu, tj. autoritativně řešit právní spory.“¹⁶

1.3.1 Soustava soudů

V České republice je soustava soudů čtyřstupňová, tvoří ji čtyři organizační články. Nejnižším článkem jsou okresní soudy. Tyto soudy vykonávají prvostupňové řízení jak ve věcech trestních, tak civilních. V Praze je okresní soud označován jako obvodní soud a v Brně jako městský soud. Druhý článek soustavy tvoří soudy krajské a na stejné pozici rovněž Městský soud v Praze. Třetím článkem jsou soudy vrchní, nacházející se v Praze a v Olomouci. Nejvyšším článkem soudní soustavy je Nejvyšší soud a spolu s ním i Nejvyšší správní soud, jejichž sídla se nacházejí v Brně.

Vnitřní organizace soudů je členěna na soudní oddělení, do kterých se přidělují soudní osoby (včetně vyšších soudních úředníků). U Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu se vytvářejí kolegia. Kolegium je organizační celek, který sdružuje všechny soudce daného soudu věnující se agendě určitého základního právního odvětví. Nedílnou součástí soudu jsou tzv. funkcionáři soudu, kterými jsou především předseda a místopředsedové soudu, předsedové senátu a také ředitel správ soudu.¹⁷

1.3.2 Pravomoc soudů

Pravomoc a příslušnost soudu je zaručena zákonem.¹⁸ K výkonu svých funkcí si zřizuje každý stát orgány, kterým vymezuje přesný rozsah jejich oprávnění a povinností. Rozsah této činnosti je vymezen zákonem a tvoří pravomoc určitého státního orgánu. Vztahy mezi soudy a jinými orgány jsou vztahy pravomocí. „Pravomocí soudů rozumíme vymezení zákonem stanovených záležitostí, které jsou soudy oprávněny projednávat a rozhodovat.“¹⁹ Dle § 7 občanského soudního řádu (dále také jako OSŘ) projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních,

¹⁶ VRABEC, J. in PLECITÝ, Vladimír, VRABEC, Josef. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 26

¹⁷ ZOULÍK, F. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 103

¹⁸ „Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.“ - čl. 38 z.č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

¹⁹ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 189

rodinných a z obchodních vztahů. A to za předpokladu, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují jiné orgány.

Do pravomoci soudů náleží i rozhodování o nařízení ústavní výchovy nad dětmi, které ještě nedosáhly věku tří let. Pravomoc soudu je jednou z podmínek soudního řízení, jejíž nedostatek nelze odstranit, a soud musí řízení zastavit. V praxi se mohou vyskytnout spory o pravomoc, tzv. kompetenční konflikty, mezi civilními soudy na jedné straně a jinými orgány na straně druhé. Spor o pravomoc může být kladný nebo záporný. V kladném kompetenčním sporu si soud i jiný orgán osobují právo ve věci rozhodnout. Mají za to, že věc je v jejich pravomoci. Naproti tomu v záporném kompetenčním sporu nechce o dané věci rozhodnout ani jeden z orgánů, jelikož tvrdí, že rozhodnout v dané věci není jejich pravomocí.²⁰

Pravomoc soudů se netýká pouze vztahů mezi soudy a jinými orgány, ale rovněž vztahů mezi soudy České Republiky a soudy zahraničními. V těchto vztazích dochází k projednání sporu nebo jiné věci s cizím prvkem, jedná se o tzv. konflikty soudních pravomocí. Řešení této situace je věcí norem kolizních, upravených v zák. č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů a zejména také mezistátních smluv např. Smlouva o právní pomoci poskytovaná justičními orgány, která byla uzavřena se Slovenskou republikou.

Stanoví-li soud, že nemá pravomoc k projednání určité věci, má povinnost současně rozhodnout i o postoupení věci orgánu, který má pravomoc projednat konkrétní věc. Není-li takového orgánu, pak nemůže být povolán k ochraně práv a oprávněných zájmů účastníků sporu jiný orgán než právě soud.²¹

1.3.3 Příslušnost soudu

„Příslušnost je oprávnění a povinnost orgánu vyvíjet činnost, popř. řešit určitý konkrétní případ. V případě soudnictví je to určení konkrétního soudu, jenž se má věci zabývat. Jinak řečeno příslušností rozumíme vymezení okruhu působnosti mezi jednotlivými soudy navzájem.“²² Příslušnost se v procesněprávní

²⁰ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 192

²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.2.2001, sp. zn. 20 Cdo 2498/99

²² SCHELLEOVÁ, I. in SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia a.s., 2006, s. 282

teorii dělí na tři druhy, a to na příslušnost věcnou, místní a funkční, jejichž nedostatek je odstranitelný.

1.3.3.1. Věcná příslušnost soudu

Určení soudu, jež bude rozhodovat v první instanci, stanoví věcná příslušnost. Při určení věcné příslušnosti někdy rozhoduje povaha věci²³ nebo cena sporného předmětu²⁴. Věcná příslušnost i její základní pravidlo je obsaženo v ustanovení občanského soudního řádu, a to konkrétně v ustanovení § 9, který stanoví, že k řízení v prvním stupni jsou zásadně příslušné okresní soudy, nestanoví-li zákon jinak. V tomto zákoně jsou také taxativně vymezeny výjimečné případy, ve kterých rozhodují jako soudy prvního stupně soudy krajské. Stanoví-li to zvláštní předpis, může jako soud v prvním stupni rozhodnout Nejvyšší soud České republiky. Tímto předpisem je např. zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů.

1.3.3.2. Místní příslušnost soudu

*„Místní příslušnost vymezuje rozsah působnosti mezi jednotlivými soudy téhož druhu.“*²⁵ Určuje tedy, který konkrétní soud prvního stupně má určitou věc projednat a rozhodnout. Na základě § 84 OSŘ je k řízení příslušný obecný soud účastníka, proti němuž návrh směřuje (žalovaného), není-li stanoveno jinak. Dle § 85a OSŘ je místně příslušným krajský soud, v jehož obvodu je obecný soud účastníka, bude-li probíhat řízení v prvním stupni u krajského soudu, který je k tomu věcně příslušný a místní příslušnost se řídí obecným soudem účastníka.

Zvláštní místní příslušnost daná na výběr je zakotvena v ustanovení § 87 OSŘ, kde jsou uvedeny soudy, které jsou příslušné k řízení vedle obecného soudu žalovaného nebo vedle krajského soudu. Jde o soud, v jehož obvodu je stále pracoviště žalovaného nebo vznikla skutečnost, která zakládá právo na náhradu škody. Dále se může jednat o soud, v jehož obvodu je platební místo, uplatňuje-li se právo ze směnky, šeku nebo jiného cenného papíru. V neposlední řadě jde o soud, v jehož obvodu je sídlo komoditní burzy, jedná-li se o spor z obchodu na komoditní burze, popřípadě je v jeho obvodu sídlo osoby, která organizuje

²³ ratio causae

²⁴ ratio valoris

²⁵ SCHELLEOVÁ, I. in SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia a.s., 2006, s. 284

regulovaný trh nebo provozuje mnohostranný obchodní systém. Pokud řízení musí proběhnout u přímo určeného soudu místo u soudu obecného nebo daného na výběr, jedná se o tzv. výlučnou místní příslušnost, která je upravena v § 88 OSŘ. Z této výlučné příslušnosti k řízení můžeme uvést např. soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností své bydliště, jedná-li se o věc péče o nezletilé, o určení, zda je třeba k osvojení souhlasu rodičů dítěte, o osvojení nebo o povolení uzavřít manželství nezletilému. Dále např. jde-li o vypořádání manželů po rozvodu stran jejich společného jmění nebo jiného majetku nebo popřípadě o zrušení společného nájmu bytu, je dána výlučná příslušnost soudu, který rozhodoval o rozvodu.

Pro určení místní příslušnosti soudu jsou rozhodující okolnosti v době zahájení řízení. Podle nich stanovená místní příslušnost trvá až do skončení řízení. Uplatňuje se zde pravidlo perpetuatio fori (trvání soudní příslušnosti), podle něhož soud místně příslušný v době zahájení řízení je příslušný až do jeho skončení, bez ohledu na změnu okolností, podle nichž byla příslušnost založena.²⁶ Výjimkou ze zásady perpetuatio fori je např. ustanovení o přenesení působnosti ve věcech péče o nezletilé (§ 177 odst. 2), v opatrovnickém řízení (§ 193 odst. 3 a § 177 odst. 2) a v řízení před obchodním rejstříkem. Změna jednou určené příslušnosti soudu péče o nezletilé je zásadně možná jen v zájmu nezletilého, výjimkou jsou případy jednorázových opatření soudu péče o nezletilé, jako např. schválení odmítnutí dědictví. U této výjimky soud s každým novým opatřením zkoumá příslušnost znovu.²⁷

Rozlišujeme obecnou místní příslušnost a zvláštní místní příslušnost. U obecné místní příslušnosti závisí na všeobecných důvodech, kterými jsou zpravidla bydliště nebo sídlo toho účastníka, proti němuž žaloba směřuje. U zvláštní příslušnosti závisí na zvláštních důvodech, které jsou dány zvláštní povahou věci nebo osobními skutečnostmi. Uplatňuje se např. v případech, ve kterých je třeba zajistit důkladné projednání věci, umožnit lepší styk účastníků se soudem, a rovněž z důvodu hospodárnosti řízení.

²⁶ ZOULÍK, F. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 117

²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. Ned 127/70

Podle ustanovení § 11 odst. 2 OSŘ se řízení může konat u kteréhokoli soudu, v případě, že je k věci dle zákonného ustanovení místně příslušných soudů několik.

1.3.3.3. Funkční příslušnost soudu

*„Funkční příslušnost vymezuje rozsah působnosti jednotlivými články soustavy soudů tak, že určuje, který článek má projednat a rozhodnout konkrétní stejnou věc na základě opravného prostředku postupně po sobě.“*²⁸ Funkční příslušnost určuje soud, který je věcně a místně příslušný k projednání a rozhodnutí věci na základě hierarchického uspořádání soustavy soudů. Procesní zákon stanovil pravidla pro funkční příslušnost soudů, a to jak v řízení odvolacím, tak v řízení dovolacím. O odvolání, kterým je napadeno prvoinstanční rozhodnutí okresního soudu, je funkčně příslušný soud krajský, v jehož obvodu se okresní soud nalézá. Na základě ustanovení § 10 odst. 2 OSŘ rozhoduje vrchní soud o odvolání proti rozhodnutí krajského soudu jako soudu prvního stupně. Pokud soudy krajské a vrchní rozhodovaly jako soudy odvolací, o dovolání bude na základě § 10a OSŘ rozhodovat funkčně příslušný Nejvyšší soud jako jediný dovolací soud.

Opravným prostředkem proti rozhodnutí odvolacího soudu je dovolání k Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud, jakožto vrcholný článek soudní soustavy obecných soudů, je funkčně příslušný k projednání opravného prostředku proti rozhodnutím odvolacích soudů. Nejvyšší soud je také příslušný k rozhodnutí o zastavení řízení, jestliže proti rozhodnutí odvolacího soudu bylo místo „dovolání“ podáno „odvolání“.²⁹

1.4 Zvláštní subjekty řízení

V některých soudních řízeních mohou kromě obligatorních subjektů řízení vystupovat i jiné osoby. V odborné literatuře jsou označovány jako tzv. zvláštní subjekty řízení. Tyto subjekty vystupují jen v určitém, taxativně vymezeném okruhu řízení, v němž reprezentují veřejný zájem nebo jiný zájem, odlišný od osobního zájmu nositele práv a povinností. Problematika zvláštních subjektů

²⁸ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 198

²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. 20 Cdo 1535/99

civilního řízení není současnými autory teorie procesního práva vymezena shodně. Současná právní úprava soudního řízení zcela nepochybně řadí mezi zvláštní subjekty Státní zastupitelství a Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.³⁰

1.4.1 Státní zastupitelství

Dle čl. 80 Ústavy je státní zastupitelství státním orgánem moci výkonné, jehož postavení a působnost stanoví zákon. Působnost státního zastupitelství je upravena i dalšími zákony, aby bylo možné stanovit zásah státního zastupitelství na základě vztahu k upravované věcné problematice. Státní zastupitelství je charakterizováno v § 1 odst. 1 zákona o státním zastupitelství (dále také jako ZStZ) jako soustava úřadů státu stanovených k zastupování státu a veřejného zájmu. Z ustanovení § 2 odst. 2 ZStZ vyplývá, že státní zastupitelství při výkonu své působnosti dbá, aby každý jeho postup byl v souladu se zákonem, rychlý, odborný a účinný. Svoji působnost vykonává nestranně, respektuje a chrání přitom lidskou důstojnost, rovnost všech před zákonem a dbá na ochranu základních lidských práv a svobod.

Do soustavy státního zastupitelství jsou začleněny Nejvyšší státní zastupitelství, vrchní státní zastupitelství, krajská státní zastupitelství a okresní státní zastupitelství.

Podle ustanovení § 23 OSŘ je působnost státního zastupitelství zajištěna výkonem funkce státního zástupce. Úkony provedené státním zástupcem jsou považovány za úkony státního zastupitelství. Státní zástupci jsou na základě § 24 OSŘ povinni při výkonu své funkce postupovat odpovědně, svědomitě, nestranně, spravedlivě a bez zbytečných průtahů. V neposlední řadě musí respektovat a chránit lidskou důstojnost.

Občanský soudní řád stanoví v ustanovení § 35 odst. 1 oprávnění státního zastupitelství vstoupit do již zahájeného civilního soudního řízení. Státní zastupitelství má právo vstoupit do již zahájeného řízení zejména v řízeních nesporné povahy, které postihují péči o nezletilé, případně jiných osob, které jsou pod zvláštní ochranou, statusových věcí fyzických i právnických osob a obchodního rejstříku. Jedná se tedy např. o řízení ve věcech určení, zda je třeba

³⁰ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 86

souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, uložení výchovného opatření nebo nařízení ústavní výchovy. Dále také v řízení o způsobilosti k právním úkonům, prohlášením za mrtvého, umoření listin a některých otázek obchodních společností, družstev a jiných právnických osob. Ve výjimečných případech jde o řízení sporná. Státní zastupitelství má možnost vstoupit do řízení kdykoli v jeho průběhu před soudem I. stupně, respektive před soudem odvolacím. Zároveň má možnost vstoupit do řízení i na základě podání odvolání proti rozhodnutí soudu I. stupně. Vstoupí-li státní zastupitelství do řízení, státní zástupce je povinen respektovat stav řízení v době, kdy do něj vstupuje. Státní zastupitelství má rovněž možnost vystoupit z řízení, dospěje-li k názoru, že jeho další působení v řízení není nezbytné.³¹

Další právo státního zastupitelství je upraveno v ustanovení § 35 odst. 3 OSŘ a je tím právo ve veřejném zájmu podat návrh na zahájení řízení ve vybrané problematice o rodičovské zodpovědnosti a nezletilých osob. Jako příklady návrhů na zahájení řízení lze uvést tyto: návrh na zahájení řízení stran ve věcech uložení výchovného opatření, nařízení ustavení výchovy, prodloužení ústavní výchovy a pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti. Státní zastupitelství může podat některý z výše uvedených návrhů na zahájení řízení v případě, že nebyl v uvedených věcech podán již jiný návrh nebo pokud již soud nezahájil řízení, a to i bez podání návrhu.

Státní zastupitelství může podat ve vybraných věcech žalobu a stane se tak žalobcem. Jedná se zejména o případy podání žaloby na popření otcovství nebo podání žaloby o neplatnosti smlouvy o převodu vlastnictví. Dále může státní zástupce podat návrh na zahájení řízení na určení nezákonnosti stávky dle z. č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o smlouvy, při jejichž uzavření nebyla respektována ustanovení, které upravují volnost jejich účastníků.³²

1.4.2 Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových

Je subjektem civilního řízení v těch případech, ve kterých je oprávněn na základě zákona. Dle ustanovení § 1 odst. 3 zákona o úřadu pro zastupování

³¹ STAVINOHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 245

³² STAVINOHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 244

státu ve věcech majetkových (dále také jako ZÚZSt) je úřad pro zastupování ve věcech majetkových (dále také jen jako „Úřad“) organizační složkou státu a účetní jednotkou, nikoli právnickou osobou. Na základě ustanovení § 2 odst. 1 ZÚZSt je úřad specializovanou státní institucí výlučně jednající za stát v majetkových věcech v řízení před soudy, rozhodčími orgány, správními úřady a jinými orgány. Další činností Úřadu je zpracování právních stanovisek a plnění dalších úkolů.

Úřad může v souladu s ustanovením § 6 ZÚZSt vstupovat do řízení na základě dohody s příslušnou organizační složkou státu. Bude jednat místo této příslušné organizační složky, anebo jménem státu jako vedlejší účastník, a to z vlastního nebo jiného podnětu popřípadě na výzvu účastníka řízení učiněnou prostřednictvím soudu. Podle ustanovení § 11 ZÚZSt je úřad způsobilý být sám účastníkem řízení, k čemuž má procesní způsobilost. Jde o případ např. podání návrhu o neplatnosti smlouvy o převodu vlastnictví věci nebo smlouvy o převodu cenných papírů, pokud účastníkem těchto řízení není stát ani státní organizace. Úřad je oprávněn do těchto řízení vstoupit kdykoli v průběhu řízení od jejich zahájení do uplynutí lhůty k podání žaloby pro zmatečnost a pokud uzná za vhodné svou účastí tyto zájmy hájit.

Úřad vykonává svou činnost prostřednictvím svých územních pracovišť. V čele úřadu stojí ministrem financí jmenovaný ředitel. Zaměstnanec Úřadu musí být bezúhonný státní občan České republiky s ukončeným vysokoškolským právnickým vzděláním a nejméně tříletou dobou praxe.³³

1.5 Osoby zúčastněné na řízení

V civilním soudním řízení mohou vystupovat i subjekty, které nejsou základními ani zvláštními procesními subjekty. Tyto subjekty se označují jako tzv. osoby zúčastněné na řízení. V řízení mají své právně upravené postavení, určité procesní povinnosti, avšak žádná procesní práva ani vliv na průběh či postup procesu.³⁴ Osoby zúčastněné na řízení vystupují a jednají před soudem, aniž by hájily svůj vlastní zájem, např. svědek nebo znalec podávají soudu

³³ MACKOVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 169

³⁴ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 250

informace a vysvětlení, ale sami nemají právo nic navrhovat. Dále se mezi osoby zúčastněné na řízení řadí tlumočnick, zástupce účastníků řízení a zmocněnec.

Výjimečně se osoby zúčastněné na řízení mohou stát účastníkem řízení se všemi znaky účastníka řízení, ale od účastníka se liší délkou trvání jejich účastenství v řízení. V odborné literatuře jsou označovány jako účastníci pro určitý úsek řízení.³⁵ Dle ustanovení § 35 OSŘ se tyto osoby stávají účastníkem pro určitý úsek řízení, ve kterém dochází k stanovení výše odměny pro tuto osobu za poskytnutou svědeckou výpověď. Odměna je označována jako svědečné, znalečné, tlumočné, popřípadě odměna za zastupování. V tomto úseku má účastník pro určitý úsek řízení oprávnění podat odvolání proti rozhodnutí o odměně.

³⁵ STAVINHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998, s. 98

2. ÚČASTNÍCI ŘÍZENÍ

Pro detailní vymezení účastníků řízení je nejprve nutné specifikovat, kdo vůbec může být účastníkem řízení, respektive kdo je k tomu způsobilý a kdo je způsobilý samostatně vystupovat a jednat před soudem. Pokud osoba není schopna samostatně před soudem jednat, musí být zastoupena. *„Teprve po objasnění těchto pojmů jako stavebních kamenů civilního procesu po subjektivní stránce bude možno přistoupit k objasnění způsobu, jímž se okruh účastníků v každém jednotlivém řízení vymezuje.“*³⁶

2.1 Procesní podmínky

Občanský soudní řád upravuje čtyři skupiny podmínek civilního řízení. Tyto skupiny jsou přehledné a obsahují všechny podstatné náležitosti řádného civilního řízení.

1) Podmínky řízení na straně soudu

- Pravomoc soudu
- Příslušnost soudu

2) Podmínky řízení na straně účastníků

- Způsobilost být účastníkem řízení
- Procesní způsobilost
- Zastoupení účastníků

3) Věcné podmínky

- Návrh na zahájení řízení
- Úhrada soudních poplatků

4) Negativní podmínky

- Překážka litispendence
- Překážka rei iudicate

³⁶ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 132

Procesní podmínky jsou předpoklady přípustnosti vydání soudního rozhodnutí, kterým se autoritativním způsobem vyslovuje výsledek soudního řízení ve věci samé. Podmínky jsou zkoumány v rámci již zahájeného řízení. Zpravidla je soud zjišťuje z úřední povinnosti hned po zahájení řízení. Podmínky se mohou během řízení změnit, proto soud po celou dobu řízení sleduje a dbá na to, aby splněné podmínky zůstaly splněné i nadále, např. účastník může v průběhu řízení ztratit způsobilost být účastníkem řízení. Nesplnění některé procesní podmínky brání soudu v zahájení či pokračování v řízení.³⁷

Nedostatek podmínky řízení může být odstranitelné a neodstranitelné. Jde-li o odstranitelné vady, soud řízení zastaví a po odstranění těchto vad je možné v řízení pokračovat. Naopak neodstranitelné vady nemůžou být žádným procesním způsobem odstraněny a soud dle § 103 OSŘ má povinnost učinit vhodná opatření, například nezahájí řízení, příp. zastaví řízení vydáním usnesení o zastavení řízení.

Existují nedostatky procesních podmínek, které musí být napraveny vždy, jinak by se jednalo o odmítnutí spravedlnosti, např. nemá-li účastník procesní způsobilost, musí soud zajistit jeho zastoupení a nikdy nemůže z toho důvodu řízení zastavit.³⁸

Dále bude pojednáno pouze o podmínkách řízení na straně účastníků. Jak již bylo zmíněno výše, jedná se o způsobilost být účastníkem řízení, procesní způsobilost a zastoupení účastníků.

2.1.1 Způsobilost být účastníkem řízení

Způsobilost být účastníkem řízení mají:

- fyzické osoby
- právnické osoby
- stát

Způsobilost být účastníkem řízení vyjadřuje právní způsobilost být nositelem procesních práv a povinností. Tato způsobilost bývá označována jako

³⁷ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 217-218

³⁸ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 221

„procesní subjektivita“.³⁹ Podle § 19 občanského soudního řádu má způsobilost být účastníkem ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti. Odpověď na tuto otázku dává hmotné právo. Nedostatek této podmínky řízení nevyplývá z norem procesního práva, ale vychází z toho, že tento subjekt není podle hmotného práva způsobilý mít práva a povinnosti. Z tohoto důvodu nemá účastník ve smyslu ustanovení § 19 OSŘ ani způsobilost být účastníkem řízení. Na základě výše uvedeného pak nemá soud povinnost poučovat účastníky o hmotném právu, i přesto, že dle § 5 OSŘ mají soudy povinnost poučovat účastníky řízení o jejich procesních právech a povinnostech.⁴⁰ V ostatních případech má způsobilost ten, komu ji tento zákon přiznává. Procesní subjektivita je považována za základní předpoklad účastenství v řízení. Soud nemůže jednat s osobou ani s jejím zástupcem, pokud nemá způsobilost být účastníkem řízení. Usnesením Nejvyššího soudu je stanoveno, ztratí-li účastník řízení způsobilost být účastníkem řízení v době po zahájení řízení do jeho pravomocného skončení, tak záleží na posouzení soudu podle povahy věci, zda řízení zastaví, přeruší, popřípadě v něm bude pokračovat. Soud řízení též zastaví, ztratí-li účastník způsobilost být účastníkem řízení v den jeho zahájení.⁴¹

Způsobilost být účastníkem řízení vzniká fyzické osobě narozením. Zákon upravuje situaci, kdy má tuto způsobilost i počaté a dosud nenarozené dítě, za předpokladu, narodí-li se živé.⁴² Tato situace nastává např. v dědickém řízení, kde dítě může děděním nabýt vlastnické právo. V tomto případě je nenarozenému dítěti přiznána procesní subjektivita ex tunc, tedy od okamžiku početí. Smrtí⁴³, popřípadě prohlášením za mrtvého naopak způsobilost být účastníkem řízení zaniká. Zesnulý nemůže vést řízení, ani s ním není možné v řízení pokračovat, i když byl po celou dobu řízení zastoupen.⁴⁴

Právo dítěte být účastníkem řízení je jeho procesním právem. Dítě má právo vyjádřit se ke všem záležitostem, které se ho týkají.⁴⁵ Toto právo se zužuje

³⁹ PLECITÝ, V. in PLECITÝ, Vladimír, VRABEC, Josef. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 38

⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5.2.2002, sp. zn. 21 Cdo 208/2001

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.3.1988, sp. zn. 2 Cdon 1056/96

⁴² Nasciturus iam pro nato habetur

⁴³ Konkrétně cerebrální neboli mozkovou smrtí

⁴⁴ KINDL, M. in KINDL, Milan, ŠÍMA, Alexander, DAVID, Ondřej. *Občanské právo procesní*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 132

⁴⁵ Ustanovení čl. 12 ÚoPD: „I. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech

na okruh dětí, které dosáhly takového věku a duševní vyspělosti, že jsou schopny formulovat své vlastní názory a dokáží tyto názory vyjádřit, a to buď přímo nebo prostřednictvím svého zástupce. Nejdůležitějším principem v soudním procesu je nejlepší zájem dítěte.⁴⁶

Právnícké osoby mají způsobilost být účastníkem řízení od svého vzniku. Obvykle ode dne, kdy jsou zapsány do obchodního či jiného zákonem určeného rejstříku⁴⁷. Právnícké osoby mohou vzniknout také jiným zákonem stanoveným způsobem⁴⁸. V souvislosti s ustanovením § 27 odst. 1,2 ObZ vede obchodní rejstřík k tomu určený soud, tzv. rejstříkový soud v elektronické podobě. Do obchodního rejstříku se zapisují zákonem stanovené údaje o podnikatelích. Nestanoví-li zákon jinak, zrušuje se právnícká osoba dohodou, uplynutím doby nebo splněním účelu, pro který byla zřízena. Právnícká osoba zaniká dnem výmazu z příslušného rejstříku. Právnícká osoba, která byla vymazána z obchodního rejstříku již v období, které předcházelo okamžiku zahájení řízení, nemůže být účastníkem řízení, ani když má právního zástupce.⁴⁹ Za právníckou osobu jedná před soudem jejím jménem osoby fyzické, tzv. statutární orgány nebo pověření zaměstnanci. Není-li zaměstnanec statutárním zástupcem, musí prokázat, že je pověřen za právníckou osobu jednat. Zde se nejedná o zastoupení. Úkony zaměstnanců jsou přímo úkony právnícké osoby.

Právníckými osobami jsou dle § 18 odst. 2 občanského zákoníku (dále také jako OZ):

- sdružení fyzických nebo právníckých osob – korporace
- účelová sdružení majetku – nadace
- jednotky územní samosprávy – veřejnoprávní korporace
- jiné subjekty stanovené zákonem

Na základě stanoviska Nejvyššího soudu ČR jsou právníckými osobami také okresní úřady.⁵⁰

záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.“

⁴⁶ KOŽENÁ, Iva. Dítě jako účastník řízení – relevance jeho názoru. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 6, s. 9-10

⁴⁷ Např. nadační rejstřík

⁴⁸ Např. Česká televize byla zřízena přímo zákonem, § 1 z. č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁹ [Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 1 Cmo 87/94](#)

⁵⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.4.1998, sp. zn. Cpjn 68/97

Procesní subjektivitu má také stát, který je považován za právnickou osobu, je-li účastníkem občanskoprávních vztahů. Za stát vystupuje v řízení před soudem především Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, a to ve věcech týkajících se majetku státu namísto příslušných organizačních složek státu.⁵¹

2.1.2 Procesní způsobilost

Procesní způsobilostí se rozumí způsobilost účastníka samostatně jednat před soudem v rozsahu, v jakém má způsobilost vlastními úkony nabývat procesních práv a brát na sebe procesní povinnosti, a to buď samostatně, nebo prostřednictvím zvoleného zástupce. Procesní způsobilost je přiznána každému v rozsahu, v jakém má způsobilost k právním úkonům. Jak již bylo zmíněno výše je procesní způsobilost jednou z podmínek řízení, a proto musí být její existence zkoumána soudem.

Nedostatek procesní způsobilosti je odstranitelnou právní vadou, jelikož může být vhodným postupem soudu odstraněn. Soud může učinit opatření, aby procesně nezpůsobilý účastník, který je fyzickou osobou, byl zastoupen zákonným zástupcem. Z toho důvodu, že procesní úkony jsou zpravidla obtížnější, proto je důležité chránit nezletilého procesně způsobilého účastníka před eventuální újmou.⁵²

Fyzické osoby tuto způsobilost nabývají zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Nezletilí mají způsobilost k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové mravní vyspělosti odpovídající jejich věku. Přesto je ponechána možnost rozhodnutí soudu, zda taková osoba nemá být zastoupena svým zákonným zástupcem, i když jde o věc, v níž by mohla jednat samostatně.⁵³ Právnické osoby mají procesní způsobilost od okamžiku svého vzniku a trvá až do jejich zániku. Nedostatek

⁵¹ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 224

⁵² STAVINHOVÁ, J. in STAVINHOVÁ, Jaruška, LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 43

⁵³ KINDL, M. in KINDL, Milan, ŠÍMA, Alexander, DAVID, Ondřej. *Občanské právo procesní*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 136

procesní způsobilosti může u právnické osoby nastat jen tehdy, jestliže neexistuje žádná osoba, která by za ni mohla jednat před soudem.⁵⁴

2.1.3 Zastoupení procesně nezpůsobilého účastníka

Způsobilost samostatně jednat před soudem, neboli procesní způsobilost, musíme odlišit od způsobilosti mít procesní práva a povinnosti, neboli od způsobilosti být účastníkem řízení, jelikož každá osoba ji mít nemusí.

Na základě ustanovení § 10 odst. 1 OZ může být fyzická osoba způsobilostí k právním úkonům soudem zbavena, jestliže není vůbec schopna činit právní úkony pro duševní poruchu, která není jen přechodná. Dle ustanovení § 10 odst. 2 OZ může být fyzická osoba také způsobilostí k právním úkonům soudem omezena, jestliže je schopna činit jen některé právní úkony a to pro duševní poruchu, která není jen přechodná nebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů. Tyto omezení mají vliv též na procesní způsobilost takové osoby, jelikož nemůže před soudem samostatně jednat. V praxi existují také situace, kdy určitá osoba nechce jednat sama.

Pokud účastník není schopen jednat před soudem, musí být zastoupen. Soud zástupce neustanovuje, pouze dohlíží, aby procesně nezpůsobilého účastníka zástupce zastupoval. Zastoupení je vztah, který na jedné straně vzniká mezi zástupcem a zastoupeným. Jako další vzniká vztah mezi nimi a soudem. Zastoupení účastníka je spojeno s procesní způsobilostí. Pokud účastník nemá procesní způsobilost v nutném rozsahu pro účast před soudem, nemůže řízení dále pokračovat. Tento nedostatek je odstranitelnou procesní vadou a soud učiní veškerá opatření k nápravě této překážky.⁵⁵

Zastoupení rozlišujeme:

- zastoupení na základě zákona
- zastoupení na základě plné moci
- zastoupení na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci

⁵⁴ DOLEŽÍLEK, J. in DRÁPAL, Lubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200. Komentář*. I. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 114

⁵⁵ PLECITÝ, V. in PLECITÝ, Vladimír., VRABEC, Josef. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 40

2.1.3.1. Zastoupení na základě zákona

Zákonné zastoupení je upraveno v zákoně o rodině (dále také jako ZR), jedná se o zastoupení osoby mladší 18 let. Zástupcem nezletilých, pokud nemají způsobilost k právním úkonům s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost, je jeho zákonný zástupce. Tímto zástupcem jsou dle § 36 ZR především rodiče dítěte, mají-li rodičovská práva a povinnosti. Zastoupení nezletilého dítěte je právem, ale zároveň také povinností rodičů, jde o rodičovskou zodpovědnost. Ustanovení § 37 odst. 1 ZR uvádí, že v případě, kdy by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dětmi nebo mezi dětmi navzájem, ustanoví soud v těchto případech tzv. kolizního opatrovníka. Tím je zpravidla orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí. Ke střetu zájmů mezi rodiči a dětmi může dojít např. v řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželství

2.1.3.2. Zastoupení na základě plné moci

Tento případ zastoupení nastává u osob, které disponují způsobilostí k právním úkonům a tedy i plnou procesní způsobilostí, ale přesto nechtějí sami v řízení jednat. Zástupce a zastoupený jednají na základě dohody o zastoupení. Účastník si může na základě zákona o advokacii (dále také jako ZA) zvolit za svého zástupce vždy advokáta⁵⁶, ale také notáře, patentového zástupce, odborovou organizaci, pokud je účastník jejím člene a úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, která zastupuje účastníka např. ve věcech péče o nezletilé, o určení nebo změnu vyživovací povinnosti. Účastník může být zastoupen i právnickou osobou, k jejímž činnostem uvedeným ve stanovách patří ochrana před diskriminací nebo právnickou osobou, k jejíž činnosti patří ochrana práv podle autorského zákona a také osobou, která má plnou způsobilost k právním úkonům, tzv. obecný zmocněnec. Obecný zmocněnec zastupuje osobu ve všech civilních řízeních, ve kterých není nutnost být zastoupen přímo advokátem, jako je tomu např. v řízení o dovolání. Dle ustanovení § 16 ZA je advokát povinen jednat čestně, svědomitě a využívat všechny zákonné prostředky,

⁵⁶ Ustanovení § 4 z. č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů – „Advokátem je ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou.“

které je možné uplatnit v zájmu klienta. Advokát je dále povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta.

Dle usnesení Nejvyššího soudu ČR může účastníka řízení zastupovat také kterákoli fyzická osoba, která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, i když není občanem České republiky.⁵⁷

Zástupce se musí v procesu prokázat plnou mocí, která je mu udělena účastníkem buď písemně, nebo ústně do soudního protokolu. Plná moc se zakládá do spisu. Nedostatek plné moci je odstranitelnou procesní překážkou. Tento nedostatek může být odstraněn dodatečně písemně nebo ústně do protokolu učiněným udělením.

Rozlišuje se:

- prostá plná moc
- procesní plná moc

Prostá plná moc se uděluje jen pro určité procesní úkony, a to např. k zastoupení při jednom jednání. Procesní plná moc se uděluje pro celé řízení a pro všechny úkony. Procesní plnou moc není možné omezit. Advokátu a notáři lze udělit pouze procesní plnou moc, ostatním zmocněncům může být udělena jak prostá, tak procesní plná moc. Procesní plná moc zaniká odvoláním zmocnitelem nebo výpovědí zmocněncem. Tyto způsoby zániku jsou vůči soudu účinné teprve v okamžiku, kdy mu byly oznámeny a vůči účastníkům jsou účinné v okamžiku, kdy jim byly sděleny soudem. Prostá plná moc zaniká odvoláním a výpovědí, ale také provedením úkonů, ke kterým byla udělena.⁵⁸

V souvislosti s usnesením Nejvyššího soudu ČR nemohou být podání a jiné úkony zástupce účastníka považovány za úkony neoprávněné osoby, i když ještě nebylo doloženo oprávnění k zastupování. Taková osoba neuplatňuje procesní práva vlastní, nýbrž práva toho, koho zastupuje.⁵⁹

Advokát i notář má právo substitute, tedy právo nechat se zastoupit dalším zástupcem, a to např. jiným advokátem, notářem, advokátním koncipientem. Naproti tomu obecný zmocněnec možnost zastoupení nemá a musí jednat osobně.

Účastník může žádat soud, aby mu ustanovil zástupce, a to za předpokladu, že splňuje předpoklady pro osvobození od soudních poplatků.

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.2.1999, sp. zn. 32 Cdo 1206/98

⁵⁸ STAVINHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní*. Brno: Iuridica brunensia, 1996, s. 107

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.6.2006, sp. zn. 20 Cdo 1026/2006

Ustanovení bezplatného zástupce je součástí práva na právní pomoc, která musí být svým sociálně slabším členům společností zajištěna. V dřívější době se tato pomoc nazývala „právem chudých“, dnes je předpokladem „práva na spravedlivý proces“. V České republice je zajištění zástupce v rukou advokacie. Česká advokátní komora může tomu, kdo se nemůže domoci právních služeb, advokáta určit. V případě slabších sociálních a majetkových poměrů žadatele se může odměna snížit, popřípadě bude právní služba poskytnuta bezplatně.⁶⁰

2.1.3.3. Zastoupení na základě rozhodnutí soudu

Nemůže-li účastník v řízení před soudem samostatně jednat, nemá zákonného zástupce a je zde nebezpečí z prodlení, může mu soud ustanovit opatrovníka. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, soud vyzve příslušný soud, aby opatrovníka v samostatném řízení určil.⁶¹ Soud může rovněž ustanovit opatrovníka účastníkovi např. neznámého pobytu, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo také účastníkovi, který není schopen komunikovat se soudem tj. srozumitelně se vyjadřovat (tzv. postulační způsobilost), nebo se nemůže z jiných zdravotních důvodů nikoli jen na přechodnou dobu účastnit řízení. Hrozí-li nebezpečí z prodlení, může soud na základě ustanovení § 29 odst. 2 OSŘ ustanovit opatrovníka též právnické osobě, která nemůže v řízení vystupovat jako účastník řízení, jelikož zde není osoba oprávněná za ni jednat nebo že není jednoznačné, kdo je osobou oprávněnou za ni jednat. Nejsou-li splněny podmínky v § 29 odst. 2 OSŘ a soud jednal s opatrovníkem, který byl účastníkovi řízení ustanoven, jednal tak s osobou, kterou není možné za zástupce považovat. Tímto se neuplatní pravidlo, že soudní rozhodnutí bylo doručeno účastníkovi, pokud bylo řádně doručeno jeho zástupci. Na základě výše uvedených skutečností byla v průběhu řízení účastníkovi nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem a řízení se tak stalo zmatečným.⁶²

Nesprávným postupem soudu v průběhu řízení je také skutečnost, kdy soud ustanovil opatrovníkem účastníka, jehož pobyt není znám nebo také

⁶⁰ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 144

⁶¹ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 136

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.8.2005, sp. zn. 30 Cdo 1072/2005

osobu, jejíž zájmy jsou nebo mohou být v rozporu se zájmy opatrovance. A to v případě, pokud s tímto účastníkem popřípadě osobou v řízení po celou dobu jednal.⁶³

2.2 Vymezení účastníků civilního řízení

Účastníci řízení mají v soudním řízení zvláštní procesní postavení a jsou jeho nedílnou součástí. Řízení bez účastníka není možné. V případě neexistence účastníků řízení by soudní řízení ztrácelo smysl, jelikož by nebylo o čem, popřípadě o kom rozhodovat. V řízení vždy musí vystupovat alespoň jeden účastník, častěji se však v řízení vyskytují dva a více účastníci. Jeden účastník přichází v úvahu pouze v řízení nesporném, avšak v řízení sporném musí vystupovat nejméně dva účastníci. Termín „účastník řízení“ má svůj význam pouze v občanském právu procesním a je třeba ho chápat v přesně vymezeném procesním slova smyslu, jde o terminus technicus.⁶⁴

Jen účastníkům řízení přiznává zákon řadu procesních práv a povinností, které mají značný vliv na průběh řízení. Procesní práva a povinnosti provázejí účastníky celým procesem od jeho začátku do konce, popřípadě i dále. Účastníci řízení musí být přesně vymezeni, aby jim soud zajistil ochranu práv a oprávněných zájmů. V tomto směru nemůže soud připustit nejasnost nebo neurčitost, jelikož účastníkům musí být zajištěna možnost realizace svých procesních práv. „*Obecně lze tedy účastníky řízení charakterizovat jako subjekty řízení, tj. nositele určitých práv a povinností, které uplatňují formou procesních úkonů v civilně procesních právních vztazích.*“⁶⁵

Účastníci řízení mají v soudním řízení rovné postavení, což především znamená rovné možnosti k uplatnění svých práv. Rovnost účastníků řízení je garantována Ústavou⁶⁶ a lze ji nalézt i v mnoha ustanoveních občanského soudního řádu⁶⁷. V první řadě právo jednat ve své mateřštině. Jakmile v řízení nastane situace, v níž je mateřštinou účastníka jiný než český jazyk, je mu dle ustanovení § 18 odst. 2 OSŘ ustanoven tlumočnick a to také v případě, jde-li

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.8.2001, sp. zn. 20 Cdo 2850/99

⁶⁴ PLECITÝ, V. in PLECITÝ, Vladimír., VRABEC, Josef. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 37

⁶⁵ STAVINHOVÁ, J. in STAVINHOVÁ, Jaruška, MACHÁČKOVÁ, Marta, MICHNA, Lukáš. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 36

⁶⁶ Čl. 96 z. č. 1/1993 Ústavy

⁶⁷ Např. ustanovení § 18 odst. 1 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

o účastníka, s nímž se není možné dorozumět jinak než některým z komunikačních systémů⁶⁸ neslyšících a hluchoslepých osob. Náhradu nákladů související s ustanovením tlumočnicka není možné účastníkům uložit, totéž platí i o tlumočnickovi, který je ustanoven soudem pro dorozumívání s hluchoněmým účastníkem řízení.⁶⁹ V souladu s usnesením Nejvyššího soudu ČR je soud povinen ustanovit tlumočnicka osobě, která o něj požádá s ohledem na svou zdravotní indispozici. Pokud soud nesplní tuto povinnost, je tato skutečnost považována za porušení zaručeného práva každého účastníka soudního řízení na rovné postavení účastníků.⁷⁰ Účastníci řízení mají také možnost předložit soudu své návrhy a důkazy k prokázání svých tvrzení a v neposlední řadě právo vyjádřit se ke všem důkazům a okolnostem, které jsou v řízení zjištěny. Účastník řízení má i právo disponovat s předmětem řízení tzv. dispoziční oprávnění, které uskutečňuje prostřednictvím svých dispozičních procesních úkonů. Tím se rozumí např. oprávnění podat žalobu, změnit návrh, vzít svůj návrh zpět tzv. zpětvzetí návrhu, podat opravné prostředky, popř. uzavřít smír atd.

Co se týče procesních povinností účastníků řízení je nutno zmínit povinnost tvrzení, jedná se o povinnost účastníků uvést všechny rozhodující skutečnosti, které se mohou týkat projednávané věci a povinnost důkazní, což představuje povinnost označit všechny důkazy k prokázání svých tvrzení.⁷¹

Občanský soudní řád rozlišuje sporné a nesporné řízení. Na základě tohoto rozlišení jsou odlišně definováni i jejich účastníci. Sporným řízením chápeme řízení, kde vystupují dva účastníci nebo skupiny účastníků stojících proti sobě a disponujících s předmětem řízení. Naproti tomu řízením nesporným rozumíme řízení, kde se vyskytuje pouze jeden účastník. Občanský soudní řád rozlišuje 3 zákonné definice účastníků řízení, a to v § 90 a § 94. Nejedná se v pravém slova smyslu přímo o definice, nýbrž spíše o pravidla, která stanoví, kdo je účastníkem ve kterém řízení.

⁶⁸Ustanovení § 3 z. č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob – „Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob se pro účely tohoto zákona rozumí český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka.“

⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. R 21/986

⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8.8.2006, sp. zn. 20 Cdo 1540/2006

⁷¹ STAVINOHOVÁ, J. in STAVINOHOVÁ, Jaruška, MACHÁČKOVÁ, Marta, MICHNA, Lukáš. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 36

2.3 Definice účastníků v řízení sporném (První zákonná definice účastníků řízení)

Před nabytím účinnosti novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb., kterou byl změněn zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, bylo možné na základě zákona používat pro řízení sporná i obdobné označení pro „žalobce“ a „žalovaný“, a to označení „navrhovatel“ a „odpůrce“. Na základě této novely bylo ustáleno označení účastníků řízení jako žalobce a žalovaný a byly upřesněny i další definice účastníků nesporných řízení.⁷²

První zákonná definice účastníků řízení je obsažena v dnes platném a účinném znění ustanovení § 90 občanského soudního řádu. Tato definice je poměrně jednoznačná a uvádí, že „účastníky řízení jsou žalobce a žalovaný“. Jedná se dvoustranný poměr, v němž účastníci řízení mají odlišný zájem na výsledku řízení, a soud zde zastává nestrannou osobu, která má pravomoc v příslušné věci rozhodnout. „*Ze samotné struktury sporného řízení vyplývá, že jeho účastníkem je jednak ten, kdo se domáhá, aby soud poskytl ochranu jeho subjektivnímu právu, jež je podle jeho tvrzení ohroženo či porušeno (žalobce), jednak ten, kdo je žalobcem označen jako osoba, která jeho právo ohrožuje či porušuje (žalovaný).*“⁷³ Žalobce je ve sporném řízení označován jako pán sporu (dominus litis), jelikož on určuje svými úkony, zda a v jakém rozsahu má soud o jeho právech rozhodovat. Žalobce se považuje za nositele subjektivního práva, který podal návrh na zahájení řízení, označován jako žaloba. V žalobě uvádí jako nositele odpovídající povinnosti žalovaného. Žalovaný je pak osobou, proti níž tato žaloba směřuje.⁷⁴

Žaloba jakožto návrh na zahájení řízení je dispozičním úkonem účastníka řízení (žalobce) proti žalovanému. V tom okamžiku zároveň vzniká soudu povinnost o ní rozhodnout. Jelikož mají účastníci v procesu rovné postavení, má také žalovaný možnost na žalobu různě procesně reagovat a to např. výslovným

⁷² STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 218

⁷³ STAVINHOVÁ, J. in STAVINHOVÁ, Jaruška, LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 39

⁷⁴ BENDA O. in HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 2. rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s. 1046

uznáním práva nebo procesní obranou. Žalobou je zaručena právní ochrana právu, které není možné bránit svépomocí.⁷⁵

Hlavním cílem žalobce ve sporném řízení je být úspěšný ve věci samé a spor vyhrát. K tomu musí být žalobce i žalovaný nositelem tvrzeného subjektivního práva či tvrzené subjektivní povinnosti, o nichž soud rozhoduje. Jedná se o tzv. věcnou legitimaci, která se uplatňuje pouze v řízení sporném a rozlišuje se na:

- aktivní věcnou legitimaci (u žalobce, na straně žalující)
- pasivní věcnou legitimaci (u žalovaného, na straně žalované)⁷⁶

Žalobce má aktivní věcnou legitimaci, jak sám tvrdí od počátku, ale až v průběhu řízení se ukáže, zda aktivní věcnou legitimaci má či nemá. „Žalobce je aktivně legitimován, když mu svědčí právo, jehož ochrany se domáhá.“⁷⁷ Naopak žalobce není aktivně legitimován např. v řízení o vlastnictví, ve kterém sice namítá, že je vlastníkem věci, o níž vede spor, ale soud zjistí, že tomu tak není. „Žalovaný je pasivně legitimován, když má skutečně povinnost, jejíhož splnění se na něm žalobce domáhá nebo která má být určena.“⁷⁸ Naproti tomu není pasivně legitimován např. v řízení o náhradě škody, v němž je žalobcem označen za osobu, která mu způsobila škodu, přesto se v řízení prokáže, že škodu nezpůsobil, popř. že o ní ani neví. V těchto případech jde o nedostatek aktivní nebo i pasivní legitimace, což vede k zamítnutí žaloby.⁷⁹ Věcná legitimace je základem úspěšnosti v řízení, a proto její nedostatek musí být zkoumán nikoli na začátku řízení, ale na jejím konci, jelikož toto zjištění je výsledkem procesu. V případě zjištění jejího nedostatku není zabráněno účastenství v procesu, pouze úspěšnosti žaloby. Nápravu nedostatku věcné legitimace umožňují procesní instituty, kterými jsou přistoupení dalšího účastníka a záměna účastníků⁸⁰.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.2.2001 uvádí skutečnost, která nemá za následek ztrátu věcné legitimace. Touto skutečností je např. smrt jednoho

⁷⁵ STAVINHOVÁ, J. in STAVINHOVÁ, Jaruška, LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 50

⁷⁶ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 137

⁷⁷ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 137

⁷⁸ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 137

⁷⁹ STAVINHOVÁ, J. in STAVINHOVÁ, Jaruška, MACHÁČKOVÁ, Marta, MICHNA, Lukáš. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 44

⁸⁰ Viz. níže, kapitola č. 3 této práce

z nerozlučných společníků v případě věci týkající se bezpodílového spoluvlastnictví popřípadě společného jmění manželů. Tato skutečnost tedy nemá za následek ztrátu věcné legitimace, nýbrž pouze povinnost soudu pokračovat v řízení s dědici zemřelého účastníka.⁸¹

Jen výjimečně může nastat situace, kdy by byl v řízení žalobce úspěšný, aniž by měl věcnou legitimaci. K tomuto musí být dána výslovná právní úprava. Věcnou legitimaci je možné v těchto případech nahradit tzv. procesní legitimací. Jedná se oprávnění, založené na základě zákona, domáhat se s úspěchem práva, jehož není daný subjekt ve sféře hmotněprávní nositelem a ani to o sobě netvrdí. Příkladem procesní legitimace je např. výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky, který je upraven v ustanovení § 315 OSŘ. Toto ustanovení zmocňuje oprávněného podat návrh na výkon rozhodnutí, aby se vlastním jménem domáhal vyplacení pohledávky, jež patří jeho dlužníkovi. V takovémto případě je věřitel procesně legitimován, jelikož vymáhat vyplacení pohledávky dlužníkovy od jeho dlužníka, který bývá označován jako poddlužník, je mu dána exekučním právem.⁸²

Jak již bylo výše zmíněno, ve sporném řízení jde o spor mezi stranami, a to žalobcem a žalovaným. Zákon umožňuje, aby ve sporném řízení vystupovalo na straně žalobce nebo žalovaného či na obou stranách více osob. Hovoří se o tzv. procesním společenství, které bývá někdy označováno také jako subjektivní kumulace nebo též společenství v rozepři.⁸³ Rozlišujeme aktivní společenství (aktivní subjektivní kumulace), takto se označuje společenství na straně žalobce a pasivní společenství (pasivní subjektivní kumulace), což je společenství na straně žalované.

Procesní společenství může vzniknout několika způsoby, a to tak, že již na počátku řízení je v téže věci více žalobců či více žalovaných, nebo také přistoupením dalšího účastníka, záměnou i změnou účastníků⁸⁴. Příkladem může být např. podání žaloby proti třem podílovým spoluvlastníkům, z kterých jeden po zahájení řízení zemře a podle § 92 odst. 2 OSŘ dojde ke změně účastníka tak, že soud připustí na místo zemřelého jiného účastníka.⁸⁵ Dalším z možných

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.2.2001, sp. zn. 20 Cdo 1216/2000

⁸² WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 139

⁸³ BENDA O. in HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s. 953

⁸⁴ Viz. níže, kapitola č. 4 této práce

⁸⁵ MAZÁK, Ján. *Základy občianskeho procesného práva*. Bratislava: Iura edition, 2002, s. 80

způsobů vzniku procesního společenství je ustanoven v § 112 odst. 1 OSŘ, kterým je spojení věci ke společnému řízení, za účelem hospodárnosti. Tyto řízení spolu musí souviset nebo se týkat týchž účastníků. Totéž zákonné ustanovení uvádí v odst. 2 možnost některou věc vyloučit k samostatnému řízení, jestliže se ke spojení nehodí nebo pominou-li důvody, pro které byly věci soudem spojeny.

Procesní společenství se v teorii rozlišuje na společenství dobrovolné a nucené a jiným rozlišením procesního společenství je členění na společenství samostatné a nerozlučné. Dobrovolné společenství se v praxi vyskytuje častěji než společenství nucené. Základem dobrovolného společenství je vůle účastníků, která rozhoduje o jeho vzniku, resp. vůle soudu vedená důvody hospodárnosti. Nucené společenství je důsledkem uplatňování věcné legitimace účastníka, které je bez účasti ostatních věcně legitimovaných účastníků, neúplné a nemůže vést v řízení k úspěšnému uplatnění či bránění práva.

Samostatné společenství je upraveno v § 91 odst. 1 OSŘ a to tak, je-li v jedné věci více žalobců nebo žalovaných, jedná v řízení každý z nich sám za sebe. Znamená to, že každý společník je vázán pouze svými procesními úkony a bude-li vydán jeden rozsudek, musí v něm být rozhodnuto o každém ze společníků zvlášť, a tím může být i výsledek sporu ohledně každého z nich jiný. V ustanovení § 91 odst. 2 OSŘ se jedná o nerozlučné společenství. Jde o případy, kdy se účinek rozsudku musí vztahovat na všechny společníky shodně a provedené úkony v řízení se vztahují i na ostatní nerozlučné společníky a zavazují je. Existují některé dispoziční úkony, ke kterým je třeba souhlasu všech nerozlučných společníků, kteří vystupují na jedné straně. Těmito úkony jsou např. změna návrhu, zpětvzetí návrhu, uznání nároku a uzavření smíru apod.

2.4 Definice účastníků v řízení nesporném

Nesporné řízení se vyznačuje, na rozdíl od sporného řízení, jako řízení, ve kterém nevystupují proti sobě dva účastníci nebo dvě skupiny účastníků, zde postačí alespoň jediný účastník. Nesporné řízení je charakterizováno jako řízení, v němž jsou zvláště vymezeny účastníci řízení.⁸⁶ Nesporné řízení tedy není založeno na sporu mezi stranami, ale na rozhodnutí soudu, kterým se upravují

⁸⁶ KINDL, M. in KINDL, Milan, ŠÍMA, Alexander, DAVID, Ondřej. *Občanské právo procesní*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 116

budoucí poměry účastníků řízení.⁸⁷ Jednotlivá nesporná řízení nejsou podle povahy totožná, proto musí být každé nesporné řízení upraveno zvlášť. Tyto řízení je možné najít v občanském soudním řádu v části III., hlavy páté, pod názvem „Zvláštní ustanovení“.

V nesporném řízení není možné vymezit účastníky jednou definicí, jak je tomu u řízení sporného, kde jsou účastníky žalobce a žalovaný. Zde je jistý pouze jeden účastník a tím je navrhovatel, tedy jen pokud se řízení zahajuje na návrh.⁸⁸ Jinak jsou zde dvě možnosti, upravené v ustanovení § 90 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu, tzv. druhá a třetí zákonná definice účastníků řízení. Teď už jen zůstává otázkou, která definice je považována za druhou a která za třetí. V odborné literatuře není na toto rozdělení jednotný názor. Např. Winterová ve své odborné publikaci⁸⁹ shledává druhou zákonnou definici účastníků řízení v ustanovení § 94 odst. 2 OSŘ, kdežto třetí zákonnou definici v ustanovení § 94 odst. 1 OSŘ. Odůvodňuje to tím, že nastane-li aplikační střet těchto dvou definic, druhá definice účastníků řízení má aplikační přednost před třetí definicí účastníků řízení. Naproti tomu např. Stavinohová nebo Hlavsa aj. označují definice účastníků opačně. Obě pojetí těchto definic jsou považovány za správné. V této práci bude dále považováno za druhou definici účastníků řízení ustanovení § 94 odst. 2 OSŘ a za třetí definici účastníků řízení ustanovení § 94 odst. 1 OSŘ.

2.4.1 Druhá zákonná definice účastníků řízení

Druhá zákonná definice účastníků řízení je vymezena v § 94 odst. 2 OSŘ tak, že účastníky řízení je navrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje. Druhá definice účastníků řízení je označena za druhou definici, nikoli z důvodu zařazení do § 94 OSŘ, ale na základě důležitosti dané definice. Tato formulace nově zavádí pojem navrhovatel, tento pojem je odvozen od návrhu na zahájení řízení, který se ve sporném řízení označuje jako žaloba. Okruh těchto účastníků je taxativně vymezen na základě zákona a v jeho mezích, proto ho není možné rozšiřovat nad zákonný rámec.

Tato řízení se zahajují na návrh účastníka, výjimečně lze řízení zahájit i bez návrhu, touto výjimkou je řízení o dědictví. Soud má povinnost zkoumat,

⁸⁷ ČEŠKA, Zdeněk. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, str. 51

⁸⁸ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 137

⁸⁹ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011

zda jsou v řízení přítomni všichni účastníci, kteří jsou podle hmotného práva nositelem práv a povinností. Zjistí-li soud, že se řízení účastní někdo, koho zákon za účastníka nepovažuje a v řízení se o jeho právech a povinnostech nejedná, ihned s ním přestane jednat. Naopak pokud zjistí, že se někdo, koho zákon za účastníka považuje, řízení neúčastní, začne s ním jako s účastníkem jednat.⁹⁰

Na základě druhé definice a v souvislosti s příslušnými ustanoveními zákona se jedná o tyto řízení:

a) Řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů

V řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů jsou účastníky řízení matka dítěte a muž, kterého matka za otce označila (§ 73 OSŘ). Tímto řízením je možné předejít sporu o otcovství. Jde o způsob, kterým je naplněna druhá zákonná domněnka otcovství. Dle § 52 ZR se za otce považuje muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem. V případě, že matka dítěte otce neoznačí nebo otec neuzná své otcovství řízení je tím skončeno.

b) Řízení o předběžném opatření

Účastníky řízení o předběžném opatření jsou jednak navrhovatel a jednak ty, kteří by účastníky mohli být, pokud by šlo o věc samu. V souladu s § 76b OSŘ jsou účastníky navrhovatel a zároveň ten, proti kterému je návrh směřován. Pokud není stanoveno zákonem jinak, vede řízení o věci nařízení předběžného opatřením příslušný soud.

Dle § 76 OSŘ je specifikováno, co je možné účastníkovi uložit na základě předběžného opatření. Účastníkovi může být například uloženo, aby platil výživné v nezbytné míře, odevzdal dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho označí soud nebo aby složil peněžitou částku nebo věc do úschovy u soudu.

c) Řízení o dědictví

Účastníky řízení jsou na základě § 175b OSŘ ty osoby, které lze důvodně považovat za zůstavitelovi dědice. Pokud nastane situace, že není žádná osoba, kterou lze důvodně považovat za zůstavitelova dědice, je pak účastníkem řízení

⁹⁰ STAVINHOVÁ, J. in STAVINHOVÁ, Jaruška, MACHÁČKOVÁ, Marta, MICHNA, Lukáš. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 38

stát. Účastníkem řízení může být i věřitel zůstavitele, a to dle § 175p OSŘ, tj. v případě, kdy zůstavitel přenechá předlužené dědictví věřitelům. V případech, kdy se jedná pouze o nepatrný majetek zůstavitele, může být účastníkem dědického řízení i vypravitel pohřbu, avšak souhlasí-li s tím.

e) Řízení o úschovách

V souvislosti s § 185b OSŘ je účastníkem řízení složitel. Jakmile dojde k pravomocnému přijetí do úschovy, je účastníkem řízení i ten, kdo je příjemcem předmětu úschovy. Předmětem úschovy jsou např. peníze, cenné papíry, případně jiné movité věci, které jsou vhodné pro úschovu za účelem splnění závazku.

f) Řízení o umoření listin

Účastníky řízení jsou navrhovatel, dále ten, kdo je podle listiny povinen plnit, dále ten, kdo má listinu v držení a v neposlední řadě je účastníkem řízení ten, kdo podal námitky dle § 158m odst. 2 OSŘ.

g) Řízení o povolení uzavřít manželství

Účastníkem řízení je dle § 194 odst. 2 OSŘ ten, kdo hodlá uzavřít manželství a dále jeho zákonní zástupci. V České republice může manželství uzavřít, ten kdo dosáhl věku 18 let. V případě požadavku na uzavření manželství u osob mladších 18 let může soud povolit uzavření manželství u osob starších 16 let. Tyto nezletilé osoby jsou v řízení o povolení uzavřít manželství zastupováni zákonnými zástupci.

h) Řízení ve věcech obchodního rejstříku

Podle § 27 odst. 1 obchodního zákoníku (dále také jako ObZ) je obchodní rejstřík seznam, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje o podnikatelských subjektech. V souvislosti s ustanovením § 27 ObZ vede obchodní rejstřík soud, který je k tomu určený zvláštním právním předpisem.

Účastníky řízení jsou dle § 200c odst. 1 OSŘ osoba, která podala návrh, k němuž je oprávněna podle zvláštního právního předpisu, a podnikatel.

i) Řízení ve věcech kapitálového trhu

Účastníky řízení jsou tedy dle § 200f OSŘ Česká národní banka, která vystupuje v řízení jako žalobce a dále ti, kteří jsou označeni jako žalovaní v návrhu, který Česká národní banka podala. V tomto druhu řízení se rozhoduje usnesením, není tedy potřeba nařizovat jednání.

j) Řízení o propuštění cizince ze zajištění

Účastníky řízení jsou navrhovatel a příslušný orgán policie ČR, který zároveň vydal rozhodnutí o zajištění cizince. Účastníci tohoto druhu řízení jsou definováni dle § 200p odst. 2 OSŘ. Zároveň příslušný orgán policie ČR, který vydal napadené rozhodnutí, je povinen umožnit navrhovateli účast při jednání.

Řízení ve věcech voleb do rady zaměstnanců, voleb zástupců pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a voleb členů zvláštního vyjednávacího výboru evropské družstevní společnosti. Účastníkem řízení je dle § 200x odst. 2 OSŘ navrhovatel, člen rady zaměstnanců nebo člen rady státních zaměstnanců nebo zástupce pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při výkonu státní služby anebo člen zvláštního vyjednávacího výboru zaměstnanců evropské družstevní společnosti, jehož zvolení je napadeno návrhem. Dále je účastníkem řízení příslušná volební komise.

Účastníkem řízení o neplatnost volby člena zvláštního vyjednávacího výboru zaměstnanců evropské družstevní společnosti je navrhovatel a člen zvláštního vyjednávacího výboru, jehož zvolení je napadeno návrhem.

l) Řízení o soudním prodeji zástavy

Účastníky řízení jsou dle § 200y odst. 2 OSŘ zástavní věřitel a zástavní dlužník.

Řízení o soudním prodeji zástavy je zahájeno na základě žaloby, kterou podal zástavní věřitel. Žalobou se zástavní věřitel domáhá nařízení soudního prodeje zástavy.

2.4.2 Třetí zákonná definice účastníků řízení

Třetí zákonná definice účastníků řízení je stanovena v občanském soudním řádu v ustanovení § 94 odst. 1. Podle tohoto ustanovení jsou účastníky řízení navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení, jež může být

zahájeno i bez návrhu, jednáno. Jedná-li se však o řízení o neplatnost manželství nebo určení, zda tu manželství je či není, jsou účastníky manželé.

Tato definice účastníků nesporného řízení vychází z požadavku, aby se řízení účastnily osoby, jejichž právní postavení je dotčeno rozhodnutím soudu. Tzn. takové osoby, jejichž práva a povinnosti jsou ve výroku soudního rozhodnutí ve věci samé vyjádřeny, nebo které takovýto výrok významně ovlivňuje.⁹¹

Z tohoto ustanovení občanského soudního řádu tedy vyplývá, že návrhovač je účastníkem řízení vždy, a to na základě podání návrhu. V případě, že by ze soudního rozhodnutí vyplynula skutečnost, že není účastníkem právního vztahu, jehož úpravy se domáhá, pak by jeho návrh byl zamítnut.⁹²

Na základě této definice tedy soud stanoví účastníky řízení, které také následně do řízení povolá, přičemž takto soud postupuje především na počátku řízení, ale není vyloučeno, aby tak učinil i později v průběhu řízení. Nastane-li totiž v průběhu řízení situace, kdy se zjistí, že se řízení účastní osoba, o jejíž právech a povinnostech se v řízení nejedná, tedy není účastníkem řízení, pak soud účast této osoby usnesením ukončí. Může také nastat situace zcela opačná, ve které se ukáže, že účastníkem řízení je osoba, jež se však řízení od počátku neúčastní. Soud tuto osobu přibere do řízení jako účastníka, a to tehdy jakmile se o ní dozví.⁹³

Na základě třetí definice a v souvislosti s příslušnými ustanoveními zákona se jedná např. o tyto řízení:

a) Péče soudu o nezletilé

Účastníky řízení jsou návrhovač a ti, jejichž práva a povinnosti jsou v řízení projednávána. Nezletilý musí být v řízení zastoupen, avšak nemůže být zastoupen svými zákonnými zástupci z důvodu možnosti existence střetu zájmů. Soud tedy ustanovuje zvláštního zástupce nezletilého, tj. tzv. kolizního opatrovníka.

⁹¹ DAVID, Ludvík, et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 445

⁹² DAVID, Ludvík, et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 445

⁹³ STAVINHOVÁ, J. in STAVINHOVÁ, Jaruška, LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 39

- Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení

Účastníky řízení jsou jeho rodiče a dítě. Rodiče jsou účastníky, jsou-li zákonnými zástupci dítěte. V případě, že je rodič dítěte nezletilý je účastníkem řízení, i přesto, že není zákonným zástupcem dítěte.

- Řízení o osvojení

Účastníky jsou osvojované dítě, jeho rodiče, osvojitel a jeho manžel. Popřípadě může být účastníkem i poručník dítěte.

b) Řízení o některých otázkách obchodních společností, družstev a jiných právnických osob

Účastníky jsou na základě § 200e odst. 3 OSŘ navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. V tomto typu řízení je okruh účastníků do značné míry ovlivněn hmotněprávní úpravou jednotlivých případů.

2.4.3 Návrh zákona o zvláštních řízeních soudních

Velkou změnu v oblasti občanského práva procesního představuje především přijetí nového občanského zákoníku, který se stane nástupcem občanského zákoníku účinného již téměř padesát let. V souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku je v současné době připravována i nová právní úprava civilního soudního řízení v nesporných a jiných zvláštních věcech. Jedná se o návrh zákona o zvláštních řízeních soudních. Občanský soudní řád bude upravovat výlučně řízení sporná a nový zákon o zvláštních řízeních soudních nesporná řízení. Vztah mezi těmito zákony bude založen na vztahu speciality a subsidiarity. V tomto případě bude speciálním zákonem zákon o zvláštních řízeních soudních.

Zákon o zvláštních řízeních soudních je samostatný zákon, který upravuje nesporná řízení a jiná zvláštní řízení. Také upravuje zvláštnosti těchto řízení ve srovnání se sporným řízením, jehož právní úprava bude obsažena v občanském soudním řádu. Návrh zákona o soudních řízeních správních je systematicky rozvržen do pěti částí. V části první jsou obecná ustanovení zákona. Druhá část je věnována právě nesporným a jiným zvláštním řízením. V části třetí jsou upraveny věci týkající se rodinněprávních věcí, s výjimkou řízení ve věcech manželského majetkového práva a výživného mezi zletilými osobami. Část čtvrtá obsahuje závěrečná ustanovení a v poslední části návrhu zákona je upravena jeho účinnost.

Návrh zákona o zvláštních řízeních soudních s sebou přináší také změnu v terminologii. V této diplomové práci jen stručně nastíním úpravu např. řízení o dědictví v občanském soudním řádu a v novém návrhu zákona o zvláštních soudních řízeních.

Občanský soudní řád užívá označení řízení o dědictví, přičemž zákon o zvláštních řízeních soudních zavádí pojem řízení o pozůstalosti. Řízení o pozůstalosti je v zákoně o zvláštních řízeních soudních zpracováno mnohem podrobněji a obsahuje vlastní ustanovení. Tímto ustanovením je např. místní příslušnost, soudní komisariát, odměna a náhrada za činnost soudního komisaře, účastníci při projednání pozůstalosti, účastníci při likvidaci pozůstalosti, opatrovnictví, rozhodnutí, náklady řízení, opravné prostředky, projednání dědictví a správa pozůstalosti.

3. HLAVNÍ A VEDLEJŠÍ INTERVENCE

3.1 Vedlejší intervence

Vedlejší intervence je upravena v § 93 OSŘ. Jedná se o procesní institut, pomocí kterého může do sporného řízení vstoupit také osoba, která má právní zájem na výsledku řízení. Tato osoba je označována jako vedlejší účastník neboli vedlejší intervenient. Pouze morální nebo majetkový zájem na výsledku řízení není dostačující. Dle zákona je podmínkou vedlejší intervence právní zájem intervenienta na vítězství žalobce nebo žalovaného.⁹⁴ Žalobce a žalovaný jsou v institutu vedlejší intervence označováni jako účastníci hlavní. Smyslem je poskytnout subjektům, o jejich právech a povinnostech se v řízení sice nerozhoduje, možnost svou aktivní účastí působit na výsledek řízení. Jelikož rozsudek vydaný v tomto řízení, může příznivě nebo nepříznivě ovlivnit jejich postavení. Vedlejší účastník vystupuje v řízení buď na straně žalobce nebo na straně žalovaného, a pomáhá mu spor vyhrát. Z toho důvodu je možná vedlejší intervence pouze ve sporném řízení, v němž existuje mezi účastníky řízení vzájemný spor.⁹⁵

Ustanovení § 93 odst. 1 OSŘ stanoví sporná řízení, ve kterých není možný vstup vedlejšího účastníka do řízení, jde o řízení o rozvodu, neplatnosti manželství, nebo určení, zda tu manželství je či není. Na základě argumentu *ā contrario* je z tohoto ustanovení zřejmé, že kromě těchto řízení, výslovně zakázaných zákonem, je vedlejší intervence v ostatních věcech sporného řízení přípustná.

Vstup vedlejšího účastníka do řízení je možný kdykoli a v kterémkoli stádiu. Vždy vstupuje do řízení jen na základě svého svobodného rozhodnutí a z vlastní vůle. Nesmí být nikým nucen. Vedlejší intervence je zahájena z vlastní iniciativy intervenienta nebo návrhem hlavního účastníka. Návrh musí být učiněn prostřednictvím soudu, tzv. *opověď rozepře*⁹⁶. Soud z vlastní iniciativy nerozhoduje o tom, zda účastník vstoupí do řízení či nikoli. Je to výlučně v pravomoci účastníků a také vedlejších účastníků řízení, zda namítnou

⁹⁴ STAVINHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní: řízení nalézací*. Brno: Iuridica Brunensia, 1996, s. 99

⁹⁵ KINDL, M. in KINDL, Milan, ŠÍMA, Alexander, DAVID, Ondřej. *Občanské právo procesní*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 111

⁹⁶ *litis denuntiatio*

nepřípustnost vstupu třetí osoby do řízení. Soud může účastníky poučit o možnosti vznést příslušnou námitku. V případě, že účastníci nepodají příslušnou námitku, stává se třetí osoba vedlejším účastníkem bez dalšího.⁹⁷

Stane-li se osoba vedlejším účastníkem má obdobné postavení, práva a povinnosti jako účastník hlavní. I přesto, že v řízení jednomu z účastníků pomáhá, jedná výlučně sám za sebe. Má možnost vyjadřovat se k věci, navrhnout důkazy a všemi možnými procesními prostředky pomáhat zvolené straně sporu, ale nemá možnost činit dispoziční úkony. Vedlejší účastník může činit veškeré úkony s výjimkou těch, které může učinit žalobce, např. vedlejší účastník nemá možnost vzít zpět žalobu, kterou podal hlavní účastník. Nastane-li situace, kdy se procesní úkony vedlejšího účastníka dostanou do rozporu s úkony účastníka hlavního, soud věc po uvážení všech okolností posoudí.⁹⁸ Rozsudek musí být doručen i vedlejšímu účastníkovi, který má možnost proti němu podat řádný opravný prostředek. Řádný opravný prostředek může vedlejší účastník podat jen se souhlasem účastníka hlavního.

Na základě usnesení Nejvyššího soudu ČR není vedlejší účastník v souvislosti s občanským soudním řádem osobou oprávněnou k podání dovolání.⁹⁹

Vedlejší účastník může z řízení kdykoli vystoupit. Vedlejší intervence je ukončena okamžikem, kdy soudu dojde příslušné sdělení vedlejšího účastníka.

3.2 Hlavní intervence

Institut hlavní intervence je upraven v ustanovení § 91a OSŘ. Dle tohoto ustanovení může ten, kdo si činí nárok zcela nebo částečně na věc nebo právo, o nichž probíhá řízení mezi jinými osobami, podat žalobu proti těmto účastníkům. Podstata hlavní intervence spočívá v tom, že osoba, která není dosud účastníkem řízení, může podat samostatnou žalobu na účastníky, mezi nimi je již vedeno řízení, jehož předmětem je spor o věc nebo o právo. Tato osoba se označuje jako hlavní intervenient.¹⁰⁰

⁹⁷ KINDL, M. in KINDL, Milan, ŠÍMA, Alexander, DAVID, Ondřej. *Občanské právo procesní*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 112-113

⁹⁸ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 149

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.5. 2003, sp. zn. 25 Cdo 162/2003

¹⁰⁰ KINDL, M. in KINDL, Milan, ŠÍMA, Alexander, DAVID, Ondřej. *Občanské právo procesní*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 114

Hlavní intervence může být snadněji vysvětlena na známém přísloví, když se dva perou, třetí se směje. Ve skutečnosti to tak obvykle je, ale nastanou situace, které jsou výjimkou. Někdy se stane, že onen pověstný třetí zjistí, že ti dva se perou o něco, o co má sám také zájem. V tom případě třetímu nezbude jiná možnost, než se vrhnout též do sporu a žádat, co mu náleží.¹⁰¹

Uplatnit hlavní intervenci je možné kdykoli v průběhu původního řízení, a to od podání žaloby do pravomocného rozhodnutí. Procesní institut hlavní intervence je zahájení nového řízení. V původním řízení byly stranami sporu žalobce a žalovaný. V nově zahájeném řízení vystupuje hlavní intervenient jako žalobce a všichni účastníci původního řízení zaujmou pozici žalovaných.¹⁰² *K žalobě, jíž se provádí hlavní intervence, je aktivně legitimována osoba, která není účastníkem probíhajícího řízení, avšak tvrdí, že k jeho předmětu jí svědčí hmotné subjektivní právo.*¹⁰³ Žaloba musí být podána proti všem účastníkům probíhajícího občanského soudního řízení, jelikož hlavní intervenient nesouhlasí jak s nároky žalobce, tak i žalovaného. Nelze například připustit, aby žaloba ukládala povinnost pouze jednomu z účastníků napadeného řízení. *Pasivně legitimování jsou účastníci řízení o věci nebo právu, na které si žalobce (intervenient) činí nárok.*¹⁰⁴

Z důvodu hospodárnosti civilního procesu rozhodne soud v první řadě o žalobě hlavního intervenienta. Pokud by byla hlavní intervence uplatněna, rozhodnutí věci v původním řízení by ztratilo smysl. Soud může rozhodnout o spojení řízení o hlavní intervenci a probíhajícím řízení. Ustanovení § 112 odst. 1 OSŘ stanoví podmínky, za nichž může dojít ke společnému řízení. Řízení spolu musí skutkově souviset nebo se musí týkat týchž účastníků. Soud může také rozhodnout o zastavení jednoho řízení, zpravidla je tím již probíhající řízení.

K tomu, aby byl institut hlavní intervence bez obav využit, je dle Svobody třeba novelizace, která by měla jasně vymezit vztah mezi hlavní intervencí a hlavní intervencí napadeným řízením. *„Například tím, že bude uzákoněna povinnost soudu připojit hlavní intervenci k původnímu řízení nebo tím,*

¹⁰¹ TĚMÍN, Tomáš, FREIBERT, Pavel. Hlavní intervence. *Právní rádce*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 17

¹⁰² KINDL, M. in KINDL, Milan, ŠÍMA, Alexander, DAVID, Ondřej. *Občanské právo procesní*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 115

¹⁰³ TĚMÍN, Tomáš, FREIBERT, Pavel. Hlavní intervence. *Právní rádce*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 18

¹⁰⁴ TĚMÍN, Tomáš, FREIBERT, Pavel. Hlavní intervence. *Právní rádce*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 18

*že ke spojení obou řízení dojde přímo ze zákona. Jinak bude hlavní intervence i nadále předmětem teoretických debat, v praxi však využívána nebude.*¹⁰⁵

Mezi hlavní a vedlejší intervencí jsou odlišnosti. Liší se mj. tím, že hlavní intervenient se v probíhajícím sporu nestaví na žádnou stranu. Hlavní intervenient žaluje sám za sebe. Na rozdíl od vedlejšího účastníka, který sám spor nevede. Dalším významným rozdílem je, že vedlejší intervenient vstupuje do řízení na jednu stranu sporu. Zatímco hlavní intervencí se začíná nové řízení, ve kterém účastníci sporu původního řízení stojí společně na jedné straně, a to na straně žalovaných.¹⁰⁶

¹⁰⁵ SVOBODA, Karel. Hlavní intervence. Co s ní?. *Právní rádce*, 2007, roč. 15, č. 4, s. 18

¹⁰⁶ TĚMÍN, Tomáš, FREIBERT, Pavel. Hlavní intervence. *Právní rádce*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 20

4. PŘISTOUPENÍ, ZÁMĚNA, PROCESNÍ NÁSTUPNICTVÍ

Přistoupení dalšího účastníka a záměna účastníků jsou definovány v § 92 OSŘ. Jde o procesní instituty, jež umožňují pouze ve sporném řízení nápravu nedostatku aktivní nebo pasivní věcné legitimace, který je v řízení dán již od jeho zahájení. Neodstranění nedostatku věcné legitimace by vedlo k zamítnutí žaloby. Existují případy, kdy je nedostatek věcné legitimace zjištěn až v průběhu řízení, nebo účastník v průběhu řízení pozbude způsobilosti být účastníkem řízení. K nápravě těchto nedostatků, tedy nedostatku věcné legitimace a způsobilosti být účastníkem řízení, slouží institut procesního nástupnictví.

4.1 Přistoupení dalšího účastníka

Předpoklady pro přistoupení účastníka do řízení:

- návrh účastníka – žalobce
- přivolení soudu
- souhlas osoby, pokud vstupuje na stranu žalobce

Výčet těchto předpokladů pro přistoupení účastníka do řízení není taxativně vymezen. Soud má povinnost přihlížet i k dalším podmínkám, které vyplývají z ustanovení občanského soudního řádu.

Dle § 92 odst. 1 OSŘ může do řízení na základě svolení soudu přistoupit další osoba jako účastník řízení, ať na stranu žalobce nebo žalovaného. Je to dáno tím, že účastník je věcně legitimován pouze ve spojení s další osobou, popřípadě dalšími osobami.

Jedním z předpokladů přistoupení dalšího účastníka do již zahájeného řízení je projev žalobce. Není možné, aby se účastník stal žalobcem proti své vůli. Z toho důvodu je nutné, aby osoba, jež vstupuje do řízení jako žalobce, souhlasila s přistoupením do řízení. V případě nesouhlasu přistupujícího žalobce, nemá soud oprávnění vyhovět návrhu na přistoupení dalšího účastníka. Tohoto souhlasu není třeba, pokud osoba vstupuje do řízení na stranu žalovaného. Soud rozhodne o návrhu žalobce formou usnesení. V němž buď přistoupení dalšího účastníka do řízení připustí nebo nepřipustí, nejsou-li splněny podmínky řízení.¹⁰⁷

¹⁰⁷ MATĚJKOVÁ, Adéla. Přistoupení versus záměna účastníka. *Právní rádce*, 2007, roč. 15, č. 6, s. 13-14

Dle usnesení Nejvyššího soudu ČR nesmí soud povolit přistoupení dalšího účastníka do řízení, jestliže ten kdo má přistoupit, nemá způsobilost být účastníkem řízení. A to v případě pokud by tím ve vztahu k přistoupivšímu účastníku založil nedostatek své pravomoci, věcné příslušnosti nebo překážku věci zahájené či překážku věci rozsouzené.¹⁰⁸

Soud také nesmí připustit přistoupení dalšího účastníka do řízení, dle usnesení Nejvyššího soudu ČR, zejména kdyby přistoupení bylo v rozporu se zásadou hospodárnosti řízení.¹⁰⁹

Nejčastějším případem, kdy je možné se v praxi setkat s návrhem na přistoupení dalšího účastníka, je jednak situace, kdy určitá osoba přistupuje jako ručitel žalovaného nebo tzv. přistoupení pro jistotu. Takto je označováno přistoupení, ve kterém byla žaloba podána proti jednomu nebo více právním nástupcům původního subjektu a žalobce navrhne přistoupení dalšího nástupce. Jen tehdy, jsou-li splněny podmínky řízení je možné rozhodnout o přistoupení dalšího účastníka do řízení. V případě existence překážky, která má za následek zastavení řízení, však není možná jakákoli změna v okruhu účastníků. Návrh na přistoupení dalšího účastníka do řízení je vydán soudem formou usnesení, které je doručováno původním účastníkům řízení a tomu účastníkovi, který do řízení vstupuje, ovšem je za předpokladu pokud bylo návrhu vyhověno. Nevyhoví-li soud návrhu přistoupení dalšího účastníka do řízení, doručí usnesení pouze dosavadním účastníkům.¹¹⁰

Dnem, kdy soud obdrží návrh žalobce na přistoupení dalšího účastníka, nastávají hmotněprávní a procesněprávní účinky zahájení řízení vůči novému účastníkovi. Hmotněprávními účinky se rozumí například stavení běhu promlčecích a prekluzivních lhůt v souvislosti s novým žalovaným. Tyto lhůty jsou vůči žalobci zastaveny až v okamžiku, kdy podá návrh na přistoupení. Mezi procesněprávní účinky lze zařadit překážky litispendence a zásady perpetuatio fori.¹¹¹ Je-li podán návrh na přistoupení, je dále třeba souhlasu účastníka, který vstupuje do probíhajícího řízení. Na základě rozsudku Nejvyššího soudu ČR

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.5.2011, sp. zn. 29 Odo 232/2001

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.2.2006, sp. zn. 29 Odo 119/2006

¹¹⁰ SVOBODOVÁ, Ilona. Přistoupení a záměna podle OSŘ *Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 10, s. 644

¹¹¹ BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Lubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*, 7. vydání, Praha, C. H. Beck, I. díl, str. 406

se tímto okamžikem staví běh promlčecí doby.¹¹² Tento účastník není vázán povinností přijmout stav probíhajícího řízení, který je zde v době jeho přistoupení.

4.2 Záměna účastníků

Záměna účastníků úzce souvisí s věcnou legitimací, neboť se jedná o institut řešící situaci, kdy žalobce nebo žalovaný není věcně legitimován, a to ani ve spojení s jiným subjektem. Takový případ může nastat tehdy, pokud žalobce, resp. žalovaný postrádá věcnou legitimaci již od počátku řízení nebo ji v průběhu řízení pozbyl. Smysl tohoto institutu spočívá v možnosti původního, a tedy nelegitimovaného, účastníka řízení vystoupit v průběhu řízení a být zaměněn jinou osobou. Tento nový žalobce, resp. žalovaný není vázán úkony učiněnými jeho předchůdcem a celé řízení se začíná znovu.

Záměnu účastníků může soud povolit pouze na návrh žalobce a souhlasu všech ostatních účastníků, neboť se jedná o úplnou změnu procesněprávního vztahu. Dalšími podmínkami jsou přivolení soudu a souhlas osoby, která se má stát novým žalobcem, avšak souhlasu osoby, jež se má stát novým žalovaným není zapotřebí. Z judikatury Nejvyššího soudu České republiky vyplývá, že účast původního účastníka řízení končí až po právní moci usnesení, kterým soud takovouto záměnu přivolí.¹¹³ V případě nedostatku některého souhlasu, jenž je vyžadován, k záměně nedojde a řízení pokračuje s původními účastníky, přičemž nedostatek věcné legitimace vede k zamítnutí žaloby.¹¹⁴ Změna v okruhu účastníků však nepřichází v úvahu, jestliže v době rozhodování existuje překážka postupu řízení mající za následek zastavení řízení podle § 107 odst. 2 OSŘ.¹¹⁵

Záměnou účastníků ve vztahu k povinnosti náhrady nákladů řízení se zabýval JUDr. Tomáš Doležal, jenž zastává názor, podle kterého se případ, kdy žalobce nebo žalovaný vystoupí z řízení pro nedostatek věcné legitimace, blíží zpětvzetí návrhu. V takovém případě žalobce nesprávně žaloval, a tudíž se

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.2006, sp. zn. 32 Odo 1387/2004

¹¹³ Viz. usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11.3.2004, sp. zn. 29 Odo 227/2002

¹¹⁴ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 146

¹¹⁵ SVOBODOVÁ, Ilona. Přistoupení a záměna podle OSŘ *Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 10, s. 644

svým nárokem neuspěl, ačkoli nebylo vydáno meritorní rozhodnutí. Žalobce pak nese povinnost nahradit žalovanému náklady řízení doposavad vzniklé.¹¹⁶

4.3 Procesní nástupnictví

Právní úprava procesního nástupnictví je zakotvena v občanském soudním řádu jako překážka postupu řízení. Rozlišujeme:

- univerzální procesní nástupnictví (univerzální sukcese)
- singulární procesní nástupnictví (singulární sukcese)

Procesní nástupnictví je autonomní institut soudního řízení, který lze charakterizovat jako změnu dosavadního účastníka řízení či sukcesí. O procesní nástupnictví se jedná v okamžiku, kdy v průběhu již zahájeného řízení nastanou určité právní skutečnosti, za nichž vstoupí nový subjekt namísto původního subjektu do práv a povinností, které jsou předmětem řízení.¹¹⁷ Procesní nástupnictví je jediný institut, který je možný aplikovat nejen ve sporném, ale také v nesporném řízení. I když existují i někteří odborníci, kteří se s tímto názorem neztotožňují. Např. Češka ve své publikaci uvádí, že k procesnímu nástupnictví dochází pouze v řízení sporném. V řízení nesporném není procesní nástupnictví možné z důvodu, že soud má povinnost na základě své vlastní iniciativy zapojit do řízení každého, o jehož právech se v řízení jedná.¹¹⁸ Účastník, který nastupuje na místo původního účastníka řízení je povinen přijmout stav řízení, který je zde v okamžiku jeho nástupu do tohoto řízení. Tzn. že procesní úkony, které učinil jeho právní předchůdce až do dne jeho nástupu do řízení, jsou pro něj závazné.¹¹⁹

Při aplikaci procesní sukcese je nutné dodržovat projev sukcese v hmotném právu. Na základě toho je pro účely řízení podle občanského soudního řízení klíčový časový okamžik, v němž k hmotněprávní sukcesí došlo. „*Platná právní úprava vychází z teze, že k aplikaci procesní sukcese se lze uchýlit tehdy,*

¹¹⁶ DOLEŽAL, Tomáš. Záměna účastníka řízení a povinnost náhrady nákladů řízení. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 6, s. 52

¹¹⁷ BENDA, O. in HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s. 738

¹¹⁸ ČEŠKA, Zdeněk. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, str. 112

¹¹⁹ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 351

pokud hmotněprávní sukcese nastane v období po zahájení řízení do okamžiku rozhodnutí, resp. do pravomocně skončeného řízení.“¹²⁰

4.3.1 Univerzální sukcese

Univerzální sukcese je obsažena v ustanovení § 107 OSŘ. Univerzální sukcese je právní situace, kdy účastník řízení ztratí způsobilost být účastníkem řízení, tzn. smrt fyzické osoby, resp. zánik právnické osoby jakožto účastníka řízení. Na základě této skutečnosti vstoupí do práv a povinností namísto účastníka automaticky jeho právní nástupce a řízení pokračuje v tom stádiu, ve kterém se právě nalézalo. Dle § 107 OSŘ se jedná o skutečnou překážku řízení. Jestliže účastník pozbude způsobilost být účastníkem řízení, není možné v řízení pokračovat, jelikož bez účastníků není řízení vůbec možné a ve sporném řízení musí vystupovat vždy nejméně dvě strany sporu. Jak již bylo v této práci zmíněno, nedostatek procesní subjektivity je neodstranitelný nedostatek procesní podmínky, jež má za následek dle ustanovení § 104 odst. 1 OSŘ zastavení řízení.

Pokud není možné v řízení pokračovat, soud toto řízení zastaví. Na základě § 107 odst. 5 OSŘ soud zastaví řízení zejména v případě, zemře-li manžel před pravomocným skončením řízení o rozvod, o neplatnost manželství, o určení, zda tu manželství je či není nebo také pokud zákon nedovoluje pokračovat v řízení. Existují i další případy, kdy není možné v řízení pokračovat z důvodu ztráty procesní subjektivity. Například v řízení o rozvod manželství zemře jeden z manželů. Dospěje-li soud k názoru, že je možné v řízení pokračovat, posoudí zda je možné v řízení pokračovat ihned. Není-li možné pokračovat v řízení ihned, soud řízení zastaví, naopak pokud je možné v řízení ihned pokračovat bude soud přihlížet k povaze projednávané věci. Další důležitou okolností je, zda procesní subjektivitu ztratila fyzická nebo právnická osoba.

V souvislosti s ustanovením § 107 odst. 2 OSŘ ztráta způsobilosti být účastníkem řízení u fyzické osoby znamená, že účastník zemřel popř. byl prohlášen za mrtvého. Poté záleží na posouzení povahy věci, zda je možné v řízení pokračovat či nikoli. Soud ovšem musí brát v úvahu i další relevantní skutečnosti jako např. zda má účastník právního nástupce atd. V případě, že je možné v řízení pokračovat jsou procesním nástupcem dědici fyzické osoby nebo

¹²⁰ VEČERA, Ivo. Procesní nástupnictví u právnických osob. *Právní rádce*, 2003, roč. 11, č. 5, str. 16

ti, kteří převzali právo a povinnost v dědickém řízení. Přesné vymezení okruhu dědiců je záležitostí dědického řízení, ve kterém dědic po smrti zůstavitele nabude dědictví a to podle § 460 OZ.

Ztratí-li procesní subjektivitu právnická osoba a v řízení je možné dále pokračovat, jsou jejím právním nástupcem dle ustanovení § 107 odst. 3 ti, kteří po zániku právnické osoby vstoupili do jejích práv a povinností. Mohou jimi být také ti, kteří po zániku právnické osoby převzali práva a povinnosti, o něž v řízení jde.

Je-li možné na základě povahy věci v řízení pokračovat, soud rozhodne usnesením. Proti tomuto usnesení je přípustné odvolání.¹²¹

4.3.2 Singulární sukcese

Singulární sukcese je upravena v ustanovení § 107a OSŘ. Singulární sukcesí není možné zaměňovat s institutem záměny účastníků, který se může uplatnit jen pro případy odstranění nedostatku věcné legitimace účastníka řízení, který zde existoval již v okamžiku zahájení řízení.¹²² Singulární sukcesí je právní situace, kdy během řízení došlo k převodu nebo přechodu práva nebo povinnosti, které jsou předmětem řízení. Dochází tak k přechodu věcné legitimace.¹²³

V soudní praxi se často řeší otázka, jaký vliv má na probíhající sporné civilní soudní řízení okolnost, že po zahájení řízení došlo k převodu nebo přechodu práva či věci, která je předmětem tohoto řízení.¹²⁴ Na tuto otázku jsou odlišné názory. Někteří zastávají názor, že singulární sukcese ovlivňuje probíhající řízení před soudem. Jedná se o sukcesí dotčené právo nebo věc. Jiní odmítají procesní nástupnictví při singulární sukcesí a tvrdí, že řízení má být dokončeno s původními účastníky.

Singulární sukcese je v běžném životě společnosti záležitost, která se velmi často opakuje. V současné době je mnoho sporů, ve kterých dojde k přechodu práv nebo věcí z účastníka řízení na někoho jiného.¹²⁵

¹²¹ BENDA, O. in HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s. 739

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.3.2004, sp. zn. 29 Odo 227/2002

¹²³ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 350

¹²⁴ SPÁČIL, Jiří. Sporné otázky procesního nástupnictví. *Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 7, s. 403

¹²⁵ BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Lubomír. K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesí, *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 4, s. 161

Na základě ustanovení § 107a odst. 1 OSŘ má žalobce možnost navrhnout, aby do řízení vstoupil nabyvatel práva nebo povinnosti na místo dosavadního účastníka, domnívá-li se, že v průběhu řízení nastala skutečnost, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti účastníka řízení. Tento postup není možný v případech stanovených v § 107 OSŘ, tedy v případech univerzální sukcese. Aby soud mohl vyhovět návrhu a vydat v dané věci usnesení je zapotřebí souhlasu osoby, která se má stát novým žalobcem. Souhlas žalovaného nebo toho, kdo má vstoupit na jeho místo není potřeba.

Pro singulární sukcesi musí procesní nástupce, obdobně jako u univerzální sukcese, přijmout stav, který je v již zahájeném řízení v době jeho vstupu do řízení.¹²⁶

¹²⁶ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 351

5. PROCESNÍ ÚKONY ÚČASTNÍKŮ

Procesní úkony účastníků mají nejčastěji formu návrhů. V zákoně jsou označovány jako podání. Účastníci nemohou provádět procesní úkony přímo vůči druhému účastníkovi. Takto provedené úkony by byly neúčinné. Veškeré procesní úkony musí účastníci směřovat vůči soudu. Procesní účinky úkonu nastanou v okamžiku, kdy úkon dojde adresátovi.¹²⁷

V odborné literatuře jsou procesní úkony účastníků rozčleněny do dvou kategorií. První kategorií jsou *dispoziční úkony*. Druhou kategorií *úkony prosté*. Prostřednictvím těchto úkonů mají účastníci řízení vliv na řízení, ale menší než prostřednictvím dispozičních úkonů. Prostým úkonem je např. navržení důkazu či nahlédnutí do spisu.¹²⁸ Další část této práce je věnována především dispozičním úkonům.

Každý procesní úkon je vždy nutno posuzovat z objektivního hlediska. Tedy podle toho, jak byl projevěn navenek. Na procesní úkon a jeho účinnost nemá žádný vliv podstatný omyl účastníka mezi tím, co procesním úkonem projevil a tím, co projeviti chtěl.¹²⁹

5.1 Forma a obsah procesních úkonů

Forma může být:

- písemně v listinné nebo elektronické podobě
- ústně do protokolu
- telegraficky
- telefaxem

Zákonné ustanovení týkající se formy a obsahu procesních úkonů je upraveno v ustanovení § 41 až § 43 OSŘ. Na základě tohoto ustanovení je povolena jakákoli forma procesních úkonů účastníků, jež je v souladu s procesním právem. Dle ustanovení § 41a odst. 1 OSŘ má účastník povinnost činit své úkony pouze výslovně. Stanoví-li tak zákon je možné se od tohoto ustanovení odchýlit.

¹²⁷ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 233

¹²⁸ STAVINHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998, s. 101

¹²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.5.1997, sp. zn. 2Cdon 1646/96

Procesní úkony provádí nejčastěji účastníci písemnou formou, a to v listinné nebo elektronické podobě, která je činěna prostřednictvím veřejné datové sítě, telegraficky nebo telefaxem. Písemné podání v listinné podobě jednoznačně vychází z nejtypičtějšího způsobu. V budoucnosti se na výraznou dobu uplatní jako způsob nejčastější. Možnost učinit elektronické podání umožnil až zákon o elektronickém podpisu, přijatý v roce 2000.¹³⁰ Učinil-li účastník procesní úkon písemnou formou v listinné podobě je povinen soudu předložit takový počet stejnopisů, který odpovídá počtu účastníků a jeden stejnopis musí zůstat soudu. Tento stejnopis určený pro soud je uložen do soudního spisu. Podání telegrafické, telefaxem popř. elektronické podání vyžadují doplnění. Podání telegrafické musí účastník do tří dnů doplnit písemně o chybějící náležitosti. Touto náležitostí je především vlastnoruční podpis osoby, která podání učinila. Učiní-li účastník podání telefaxem resp. elektronicky je třeba do tří dnů předložit originál listiny, popř. písemné podání shodného znění. Nejsou-li u těchto podání dodatečně doplněny či předloženy tyto potřebné náležitosti, soud k těmto podáním vůbec nepřihlíží. Tuto povinnost není nutné dodržet v případě, že elektronické podání bylo opatřeno zaručeným elektronickým podpisem¹³¹. V tomto případě nemusí účastníci dodatečně doplnit podání předložením jeho originálu.¹³²

V praxi může nastat situace, kdy elektronické podání opatřené elektronickým podpisem nebude přijímacím systémem adresáta, tedy soudu, vůbec přijat. Zákonná úprava neobsahuje žádná bližší pravidla o případných následcích podání. I přesto, že podání neobsahovalo žádné nedostatky a splnilo veškeré náležitosti, bylo toto podání soudem resp. jeho systémem vyhodnoceno jako neúplné či vadné. Ústavního soudu ČR dospěl ve svém nálezu k závěru, že nastane-li taková situace, lze ji vyhodnotit jako upření práva domáhat se svých nároků u nezávislého a nestranného soudu. Tuto situaci je také možné vyhodnotit jako nečinnost či bezdůvodné odmítnutí podaného návrhu.¹³³

Ústní podání se dle § 42 odst. 1 OSŘ činí do protokolu. Protokol je veřejnou listinou, která musí obsahovat označení soudu, který ji sepsal, datum

¹³⁰ RADOVAN, Dávid. Elektronizace procesních úkonů. *Právní fórum*, 2009, roč. 6, č. 2, s. 59

¹³¹ Na základě ustanovení § 2 písm. a) z. č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, „se elektronickým podpisem rozumí údaje v elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a které slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity podepsané osoby ve vztahu k datové zprávě.“

¹³² STAVINHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998, s. 186

¹³³ Nález Nejvyššího soudu ČR ze dne 6.10.2008, sp. zn. IV. ÚS 1882/08

a věc, které se týká, jména přítomných a podle druhu protokolu také obsah úkonu.¹³⁴ Tímto způsobem je možné učinit podání např. jde-li o návrh na zahájení řízení o povolení uzavřít manželství nebo o určení a popření rodičovství. Na základě § 42 odst. 2 OSŘ musí každý okresní soud sepsat podání do protokolu. Okresní soud je následně povinen postoupit podání příslušnému soudu. Tímto se na podání hledí jako na podání učiněné přímo u příslušného soudu.

Každý procesní úkon se musí posuzovat podle svého obsahu. Není možné posuzovat procesní úkon pouze podle jeho označení. Obsah procesních úkonů se rozlišuje podle toho, o jaký úkon se jedná. Procesní úkon musí obsahovat jak obecné náležitosti, tak zvláštní náležitosti. Mezi obecné náležitosti se řadí zejména označení soudu, kterému je určen, označení toho, kdo jej činí, označení věci, které se týká a také petit neboli návrh. Nakonec musí také obsahovat datum a podpis. Zvláštní náležitosti konkretizuje občanský soudní řád v souvislosti s některými úkony. Příkladem je § 79 odst. 1 OSŘ, který obsahuje zvláštní náležitosti pro žalobu nebo § 205 odst. 1 OSŘ, který obsahuje zvláštní náležitosti pro odvolání.¹³⁵

Je-li učiněno podání, které neobsahuje všechny stanovené náležitosti, vyzve předseda senátu usnesením účastníky, aby podání doplnili. Usnesením také předseda vyzve účastníky k opravě podání, pokud je nesrozumitelné nebo neurčité. K odstranění nedostatků podání stanoví soud lhůtu. Nejsou-li nedostatky podání přes výzvu předsedy senátu odstraněny a v řízení není možné pro tento nedostatek pokračovat, soud usnesením toto podání zamítne. O těchto následcích musí být účastník řádně poučen. Svoboda uvádí, že poučovací aktivita soudu vůči stranám patří vedle dokazování a samotného rozhodování k nejdůležitějším činnostem soudu. Poučovací povinnost je charakterizuje jako souhrn veškerých informací, které soud musí stranám a osobám zúčastněným na sporu poskytnout. Důvodem poučení je, aby osoby neutrpěly újmu z důvodu neznalosti svých procesních práv a povinností.¹³⁶

¹³⁴ KNAPILOVÁ, A. in HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s. 758

¹³⁵ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 235

¹³⁶ SVOBODA, Karel. Hmotněprávní poučovací povinnost soudu – mýtus nebo realita?. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 2, s. 46

5.2 Místo a čas procesních úkonů

Procesní úkony vykonávají účastníci na místě, které je k tomu svou povahou určené, zásadně tedy v budově soudu. Budova soudu je nejlepším místem, jelikož je zde nejvhodnější možnost pro zaznamenání úkonu a pro následnou rychlou reakci soudu. Časový interval procesních úkonů není obecně stanoven. Avšak aby nedocházelo v řízení ke zbytečným průtahům, s ohledem na právní jistotu, musí být některé procesní úkony účastníků učiněny v stanovené lhůtě. Lhůtou se rozumí časově ohraničený úsek, v němž má účastník možnost učinit projev své vůle. V mnoha případech vede zmeškání stanovené lhůty ke ztrátě možnosti daný procesní úkon vykonat.¹³⁷ „K zachování lhůty není třeba, aby bylo písemné podání ve lhůtě soudu doručeno. Postačí, je-li ještě ve lhůtě odevzdáno orgánu, který má povinnost jej doručit, tj. nejčastěji na poštu.“¹³⁸ U tzv. propadných lhůt je možné prominout zmeškání dané lhůty. Zmeškání lze prominout v případě, že účastník nemůže lhůtu z vážných důvodů dodržet. Účastník musí podat návrh nejpozději ve lhůtě 15 dnů po odpadnutí překážky, která účastníku brání danou lhůtu dodržet. Rozlišují se dva druhy procesních lhůt, a to zákonné procesní lhůty a soudcovské procesní lhůty. Zákonné procesní lhůty jsou stanoveny pro provedení určitého úkonu přímo na základě zákona, např. lhůta pro odvolání, pro podání odvolání atd. Tyto lhůty není možné měnit rozhodnutím soudu. Nedodržení zákonné lhůty je vždy spojeno s nějakým procesním důsledkem. Jedná-li se o lhůtu k provedení úkonu, která je v dispozici účastníka, pak nedodržení lhůty má za následek ztrátu možnosti úkon s úspěchem provést. Soudcovské lhůty určuje k provedení soud a ten má také možnost je podle okolností prodloužit. Nedodržení procesní lhůty může mít za následek uložení sankce soudem.¹³⁹

5.3 Dispoziční úkony účastníků

Nejdůležitějšími procesními úkony účastníků jsou právě dispoziční úkony, jejichž prostřednictvím ovlivňují účastníci zahájení, průběh, rozsah a skončení

¹³⁷ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 187

¹³⁸ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 189

¹³⁹ VRABEC, J. in PLECITÝ, Vladimír., VRABEC, Josef. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 53

řízení. Ve sporném řízení, jakožto v základním civilním procesu, se uplatňuje zásada dispoziční. Což znamená, že procesní iniciativa je dána do rukou účastníků řízení, nikoli soudu nebo jiných subjektů. Jedná se o úkony, jejichž prostřednictvím disponují účastníci s řízením nebo jeho předmětem. Dispozici s řízením uskutečňují např. tak, že žalobce zahájí řízení a to podáním žaloby, zpětvzetím žaloby způsobí zastavení řízení soudem nebo v neposlední řadě může žalovaný podáním vzájemné žaloby rozšířit předmět řízení. Dispozici s předmětem řízení provádí účastníci např. tím, že rozšíří popřípadě omezí své návrhy v průběhu řízení, uzavřou smír atd.¹⁴⁰ „Dispoziční zásada spočívá v tom, že na účastníkovi daného hmotněprávního vztahu je, aby vůbec došlo k zahájení občanského soudního řízení a jaký bude jeho předmět, označovaný též jako „věc sama“ nebo „meritum“ daného případu.“¹⁴¹

Dispozičními úkony účastníků jsou:

- návrh na zahájení řízení
- změna žaloby
- zpětvzetí žaloby
- uznání nároku
- obrana žalovaného a jeho námitky
- vzájemná žaloba
- soudní smír¹⁴²

Z mnoha dispozičních úkonů účastníků řízení bude v práci pojednáno o žalobě, která je nezbytným procesním úkonem účastníků a o dispozici s žalobou.

5.3.1 Žaloba

V civilním procesu je žaloba dalším základním stavebním kamenem. Žaloba je právním institutem, který plní více funkcí a čerpá z více právních odvětví. Z procesního hlediska je žaloba, lat. actio, procesním úkonem účastníka. Žalobou se zahajuje soudní proces a vymezuje konkrétní účastníky a konkrétní předmět. Navrhovatel se označuje jako žalobce a odpůrce je označován jako

¹⁴⁰ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 73

¹⁴¹ ČEŠKA, Zdeněk. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, str. 71

¹⁴² SCHELLEOVÁ, Ilona. *Základy občanského práva procesního*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 59

žalovaný. Žalobce se pomocí žaloby obrací na soud s žádostí o poskytnutí právní ochrany proti žalovanému. Jelikož stát nedovoluje bránit svá práva svépomocí, musí se každý účastník obrátit na soud a žádat právní ochranu. Žalobce se žalobou obrací nejen na soud, ale také na žalovaného, neboť ten má možnost na žalobu různě reagovat. Veškerá procesní práva a povinnosti, které vzniknou mezi spornými stranami, musí být tedy řešeny pouze prostřednictvím soudu.¹⁴³ Žaloba je charakterizována jako písemná, telegrafická nebo ústně do protokolu projevená vůle navrhovatele.¹⁴⁴

Na základě § 82 odst. 1 OSŘ je civilní řízení zahájeno okamžikem, kdy byl návrh na zahájení doručen soudu, popřípadě okamžikem vydání usnesení, podle něhož se řízení zahajuje bez návrhu. V okamžiku podání žaloby vzniká soudu povinnost přezkoumat procesní náležitosti žaloby. V případě potřeby může soud podání vrátit žalobci na opravu či doplnění.

Procesní náležitosti žaloby rozlišujeme tzv. obecné a zvláštní. Obecné náležitosti žaloby jsou upraveny v § 42 odst. 4 OSŘ a zvláštní náležitosti žaloby v § 79 odst. 1 OSŘ.

Náležitosti žaloby jsou:

- Označení soudu, jemuž je žaloba určena. Tímto označením dává žalobce najevo, který soud považuje za příslušný k projednání dané žaloby. Žalobce má možnost podání adresovat konkrétnímu soudu nebo má možnost žalobu podat přímo na jeho podatelnu.¹⁴⁵
- Označení účastníků řízení, popř. jejich zástupců. Žalobce musí, na základě zákona, označit účastníky celým souborem identifikačních údajů. I za předpokladu, že k označení účastníků by stačil pouze jeden z těchto znaků. Tento soubor údajů je ve skutečnosti považován za jedinou žalobní náležitost označovanou jako prvek žaloby.¹⁴⁶ Správnost a úplnost žalobního označení účastníků by měly soudy hodnotit v celém jeho komplexu. Což se však neděje.
- Označení věci, které se žaloba týká. Jde o označení uplatňovaného nároku.

¹⁴³ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 196

¹⁴⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Základy občanského práva procesního*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 59

¹⁴⁵ SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 52

¹⁴⁶ WINTEROVÁ, Alena. *Žaloba v občanském právu procesním*. Praha: Acta Universitatis Caerolinae, 1979, s. 15

- Vylíčení skutkových okolností. Soud a účastníci mají v řízení postupovat tak, aby byl skutkový stav zjištěn pravdivě.
- Žalobní petit. Jedná se o část žaloby, v níž žalobce navrhuje, jak by měl soud v dané věci rozhodnout. Petit lze rozšiřovat nebo měnit pouze se souhlasem soudu, zatímco ostatní části žaloby mohou být měněny a doplňovány jednostranně bez zvláštních procesních omezení. Česká soudní praxe si zakládá na tom, že žalobce musí žalobní petit vymezit naprosto přesně, a to i tehdy, kdy soud není žalobním petitem vázán. Naopak zúžení petitu je možné kdykoli, znamená totiž částečné zpětvzetí žaloby.
- Označení důkazů, jichž se žalobce dovolává. Ve skutečnosti se nejedná o žalobní náležitosti, ale na základě § 79 odst. 1 OSŘ je označení důkazů považováno za součást žaloby. Žalobce má povinnost v žalobě vyznačit všechny důkazy, které slouží k podpoře vylíčených rozhodujících skutečností. Důkazem může být např. výslech svědků, znalecký posudek, listiny atd.
- Podpis žalobce, který může být vlastnoruční, zaručený či uznávaný elektronický podpis, uvedený v elektronickém podání účastníka.
- Datum sepsání žaloby. Jedná se o žalobní náležitost, která není zcela nezbytná.¹⁴⁷

V odborné literatuře se rozlišuje několik druhů žalob. Jediné třídění, které má podklad v zákonné úpravě je třídění podle obsahu petitu. Na základě § 80 OSŘ lze žaloby podle obsahu petitu členit na:

- statusové žaloby
- žaloby na plnění
- určovací žaloby

Statusové žaloby jsou charakterizovány jako žaloby ve věcech osobního stavu. Za věci osobního stavu lze považovat např. řízení o rozvod, neplatnost manželství, o určení, zda tu manželství je či není, o určení otcovství nebo o osvojení. Tento výčet není taxativní. Žaloby statusové směřují k autoritativní úpravě osobního statusu fyzické osoby. Tento status není zpravidla možné upravit jinak než soudní cestou. Charakteristickým znakem těchto žalob je konstitutivní

¹⁴⁷ SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 53-54

povaha s účinky ex nunc a také to, že působí erga omnes. Jsou tedy závazné vůči všem, nikoli pouze pro účastníky řízení.¹⁴⁸

Žaloby na plnění jsou považovány za nejtypičtější druh civilní žaloby. Žalobce se na základě těchto žalob domáhá splnění určité povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva. Směřují tedy k tomu, aby byl žalovaný odsouzen k určitému plnění. Charakteristickým znakem těchto žalob je deklaratorní povaha a také závaznost inter partes. Plnění může spočívat v povinnosti něco dát, něco konat něčeho se zdržet, něco strpět (dare, facere, omittere, pati).¹⁴⁹

Žaloba určovací je procesním úkonem, kterým účastník civilního řízení projevuje vůli zahájit řízení a současně tímto úkonem požaduje, aby soud autoritativně deklaroval v určovacím rozsudku, zda tu právní vztah nebo právo je či není. Charakteristickým znakem těchto žalob je deklaratorní povaha s účinky ex tunc a také závaznost inter partes.¹⁵⁰

5.3.2 Zpětvzetí žaloby

Zpětvzetí žaloby považuje občanský soudní řád za zvláštní procesní institut a je upraveno v ustanovení § 96 OSŘ. Jde o dispoziční úkon žalobce, popřípadě žalovaného při vzájemné žalobě. Tímto úkonem vyjadřuje žalobce svoji vůli a požaduje, aby o jeho žalobě soud dále nejednal a meritorně nerozhodoval.¹⁵¹

Zpětvzetí žaloby je jednostranným právním úkonem účastníka, jehož účinky nastanou v okamžiku doručení tohoto podání soudu. Pokud již zpětvzetí soudu došlo, nelze již zpětvzetí vzít dalším úkonem zpět a navrátit tak řízení do původního stavu.¹⁵² Zpětvzetí je možné kdykoli za řízení, dokonce i poté, co bylo o dané věci rozhodnuto, avšak rozsudek dosud nenabyl právní moci.

Žalobce může vzít dle § 96 odst. 1 svoji žalobu zpět zčásti nebo zcela, a to i bez uvedení důvodů. Z ustanovení § 96 odst. 1 vyplývá, že vezme-li

¹⁴⁸ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 206

¹⁴⁹ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 206

¹⁵⁰ BENDA, O. in HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s. 1303

¹⁵¹ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 308

¹⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.3.2001, sp. zn. 20 Cdo 1211/99

účastník svůj návrh zpět, soud řízení v rozsahu zpětvzetí zastaví. Je-li návrh na zahájení řízení vzat zpět až v době, kdy soud o dané věci rozhodl, avšak rozhodnutí není dosud v právní moci, soud rozhodne v rozsahu zpětvzetí návrhu také o zrušení rozhodnutí. Zpětvzetí žaloby není účinné, jestliže účastník z vážných důvodů nesouhlasí se zpětvzetím žaloby nebo pokud žaloba byla vzata zpět až poté, co rozhodnutí již nabylo právní moci.

5.3.3 Změna žaloby

Změna žaloby je upravena v ustanovení § 95. Změna žaloby je dispozičním úkonem žalobce, kterým v průběhu řízení mění petit žaloby nebo skutková tvrzení spolu s právním důvodem žaloby. Změnu žaloby je možné provést pouze v řízení v prvním stupni, v odvolacím řízení již není přípustná. Na rozdíl od zpětvzetí žaloby je změna žaloby situace, kdy žalobce žádá více než v původní žalobě nebo naopak žádá něco jiného z téhož právního důvodu. Tímto úkonem mění žalobce nejen petit původní žaloby, nýbrž i skutkový stav.¹⁵³

Dle ustanovení § 95 odst. 1 je potřeba změněný návrh doručit do vlastních rukou ostatním účastníkům, jestliže nebyli přítomni jednání, při němž ke změně došlo. Tímto postupem je naplněn zákon ve smyslu striktního vymezení předmětu řízení a to jak vůči soudu, tak i vůči ostatním účastníkům. Dojde-li ke změně žaloby nastávají hmotněprávní účinky okamžikem jejího uplatnění, nikoli až připuštěním změny, nebo okamžikem, kdy došlo soudu písemné podání obsahující změnu. Okamžikem uplatnění se rozumí projev účastníka učiněný při jednání popřípadě ústně projevový úkon mimo jednání do protokolu.

Změna žaloby vyžaduje souhlas soudu, který přezkoumá ex offio vliv změny žaloby na celý průběh řízení. Soud ovšem nepřipustí změnu žaloby, pokud by výsledky dosavadního řízení neobstály jako podklad pro řízení o změněné žalobě. Je-li změna žaloby soudem připuštěna, rozhodne usnesením, proti kterému není přípustné odvolání.¹⁵⁴

¹⁵³ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 308

¹⁵⁴ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 344

5.3.4 Vzájemná žaloba

Vzájemná žaloba lat. reconventio je definována v ustanovení § 97 a § 98 OSŘ. Vzájemná žaloba je připuštěna zejména z hlediska hospodárnosti řízení. Důvodem je projednání nároků žalobce a žalovaného v jednom řízení. Vzájemná žaloba je procesním úkonem žalovaného, kterým se chrání proti vlastnímu nároku žalobce. Vzájemnou žalobou může žalovaný uplatnit svůj nárok proti žalobci u téhož soudu, aniž by se musel dovolávat samostatně ochrany svého subjektivního práva u soudu v jiném řízení. Tímto úkonem se žalovaný zároveň stane žalobcem a dosavadní žalobce žalovaným.¹⁵⁵

V souvislosti s ustanovením § 97 odst. 2 může soud vzájemnou žalobu vyloučit k samostatnému řízení, nevykazuje-li podmínky pro spojení věcí. Vzájemná žaloba může být uplatněna pouze v řízení sporném, jelikož ji může podat pouze žalovaný. Vzájemná žaloba může být žalovaným podána kdykoli za řízení, přičemž musí na základě občanského soudního řádu splňovat všechny náležitosti, které jsou dány pro návrh na zahájení řízení.

5.3.5 Soudní smír

Na základě občanského soudního řádu mohou účastníci sporného řízení řešit spor rovněž dohodou. Jedná se o smírné řešení. Připouští-li to povaha věci, mohou účastníci řízení podle ustanovení § 99 odst. 1 OSŘ skončit řízení soudním smírem, který je procesněprávním prostředkem k takovému řešení. Pokud je smír uzavřen před zahájením řízení, jedná se tzv. prétorský smír. Jestliže je smír schválen soudem, nahrazuje v plném rozsahu pravomocný a vykonatelný rozsudek v dané věci a zakládá tak překážku rei iudicatae tj. věci pravomocně rozhodnuté.¹⁵⁶ Soudní smír je tedy jedním ze způsobů skončení řízení.

Podle ustanovení § 100 odst. 1 OSŘ postupuje soud tak, aby byla věc projednána a rozhodnuta co nejrychleji. Soud především usiluje o to, aby byl spor vyřešen smírně. Tento požadavek může být splněn nejen uzavřením smíru,

¹⁵⁵ ČEŠKA, Zdeněk. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, str. 150

¹⁵⁶ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 347

ale také zpětvzetím žaloby a zastavením řízení. Avšak zpětvzetí žaloby a zastavení řízení nemají ty právní účinky, které má soudem schválený smír.¹⁵⁷

Smír je možné uzavřít o celém předmětu řízení, o jeho části nebo pouze o jeho základu. Je připuštěn v řízeních, jejichž předmětem jsou práva, s nimiž mohou účastníci volně nakládat. Soudní smír nemůže být uzavřen ve věcech, kterými účastníci nemohou plně disponovat, např. ve věcech osobního stavu. Obsah smíru je pro účastníky řízení závazný a nezměnitelný.

Soud neschválí smír, pokud bude jeho obsah v rozporu s právními předpisy. V tomto případě bude soud dále pokračovat v řízení. Dohodnou-li se účastníci na smíru, soud ho usnesením schválí. Proti usnesení o schválení smíru není možné podat odvolání. V tomto případě je zejména přípustná zvláštní žaloba o neplatnosti smíru nebo žaloba na obnovu řízení. Žaloba o neplatnosti smíru je vymezena v ustanovení § 99 odst. 3 OSŘ. Jedná se o žalobu procesní a na základě toho je tato žaloba řazena mezi mimořádné opravné prostředky. V případě, že se některý z účastníků schválené dohody domnívá, že byl obsahem smíru zkrácen na svých právech, může podat do tří let od právní moci usnesení žalobu o neplatnost smíru. Na základě podané žaloby může soud zrušit rozsudkem usnesení o schválení smíru, je-li smír podle hmotného práva neplatný.¹⁵⁸

¹⁵⁷ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 313

¹⁵⁸ WINTEROVÁ, A. in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011, s. 348

ZÁVĚR

Účastníci řízení jsou, bez pochyby, základním procesním subjektem, bez nichž nemůžou civilněprocesní vztahy existovat. Spolu se soudem tvoří základní pilíř, na němž je možné civilní proces stavět. Římská zásada „*nemo iudex sine actore*“ neboli zásada „*kde není žalobce, není soudce*“ potvrzuje zásadní významnost jakéhokoliv účastníka řízení.

Účastníkem řízení se může stát jakákoliv osoba, která se chce u soudu domoci svých práv. Nezáleží, zda jde jen o soukromoprávní či jiné právní věci. Jedná se o procesní strany řízení a jako takové strany mají zvláštní postavení. Účastníci řízení mají k dispozici celou řadu svých procesních práv a povinností. Svá práva a povinnosti uplatňují formou procesních úkonů. Těmito úkony se účastníci řízení následně domáhají ochrany svých práv před soudem, a tak naplňují smysl a účel civilního soudního řízení.

Budeme-li se věnovat účastníkům řízení, tak bezpochyby nejdůležitějším bodem bude vymezení konkrétních subjektů. Subjekty musí splňovat dané procesní podmínky, které jim umožňují před soudy vystupovat jako účastníci řízení. V současné právní úpravě jsou účastníci řízení vymezeni pomocí tří zákonných definic. První z nich vymezuje účastníky řízení sporného a druhé dvě se zaměřují na účastníky v řízení nesporném. Vymezení účastníků sporných řízení pomocí první zákonné definice, uvádějící, že „účastníky řízení jsou žalobce a žalovaný“, se zdá být zřetelné, a proto bych zde žádnou změnu nenavrhovala. Větší problémy by se mohly objevovat při definování účastníků v řízeních nesporných. Zde je účastník určen pomocí dvou zákonných definic. Je patrné, že existencí většího počtu definic může docházet ke zmatkům v aplikaci té či oné definice v odpovídajících řízeních nesporných. Domnívám, se že by bylo vhodné pro každé řízení, jak sporné či nesporné, užívat vždy jen jednu zákonnou definici. Jasně stanovené definice považuji za základní nutnost při působení v justičním aparátu, a rovněž jsou důležité pro jeho praktické fungování.

Cílem této diplomové práce bylo definovat účastníky řízení. Diplomová práce ukazuje, že žalobce sám rozhoduje ve sporném řízení o tom, zda bude žalobcem. Naopak žalovaný tuto možnost nemá. Účastníci jsou hlavním pilířem soudních řízení. Bez účastníků řízení by nebylo žádných soudních řízení. Civilní soudní řízení bez účastníků je nemyslitelné, neboť by nebylo o čem, resp. o kom

rozhodovat a tím by řízení zcela ztrácelo svůj smysl. Je tedy nezbytné, aby účastníci řízení byly v občanském soudním řádu přesně definovány.

V minulosti byl občanský soudní řád nesčetněkrát novelizován. Zmiňované novelizace se samozřejmě dotkly i problematiky účastníků řízení. Jde-li o úpravu účastníků řízení v současné době, tento zákon dle mého názoru obsahuje souhrnnou a vyhovující úpravu. Připravovaná novelizace je nutnou reakcí na zásadní změnu hmotného práva, tedy nového občanského zákoníku. V souvislosti s přijetím nového občanského soudního řádu spatřuji přijetí připravovaného zákona o zvláštních soudních řízeních za krok lepším směrem.

Průběh civilního řízení se přesto bude nejvíce zakládat na lidském faktoru. Přesněji řečeno na osobě soudce a jeho postoji a způsobu vedení daného řízení a taktéž bude stejný důraz kladen i na účastníky řízení.

RESUMÉ

The topic of this thesis is “The Participants of a proceeding”. This thesis specifies the participants of a proceeding as subjects of the civil procedure who claim their rights and obligations. They constitute a necessary part of the court proceedings. This thesis is divided into five chapters. It also includes an introduction, a conclusion and a list of the bibliography.

The first chapter deals with the subjects of the civil proceedings. This chapter specifies who can be and who is the holder of the rights and duties. In this section I have analysed the terms, a court and the specific subjects of the proceeding and the persons participating in the proceeding, determinate as a person for a particular part of the proceeding. The specific subjects of the proceeding are the Public Prosecutor’s Office and the Office for Government Representation in Property Affairs.

The most important chapter of this thesis is the second chapter. The second chapter specifies who can be a participant of the proceeding. This section defines who is eligible for acting independently before the court. This chapter also deals with four groups of the procedural conditions of the civil proceeding. Non-fulfilment of some conditions impedes a court the commencing or continuing of the proceedings. It includes for example a legal capacity of the participant, an authority of the court or a jurisdiction. I only focused on the conditions on the side of the participants, because they are the topic of this thesis. They are the conditions of eligibility to be a participant, procedural capacity and representation of participants. The important chapter is the definition of the participants. I focused on the participants in the adversarial and non adversarial proceeding. At the end of this subchapter I focused on a motion of the law about special judicial proceeding. Here I briefly characterized this motion of the law and defined the dissimilarities of the adjustment of the non adversarial proceedings.

The remaining chapters deal with major and minor interventions, their definition and the main differences. Further the thesis circumscribes the term of an accession, a substitution and the process of succession. The accession and the substitution rectify the factual lack of the legitimacy. It is a lack which is in the proceeding from the commencing. The process of succession occurs

at the moment, when is found out the lack of factual legitimacy during the proceeding or the participant loses the eligibility to be a participant of proceeding.

The final chapter identifies the procedural acts of the participant. The participants of the proceeding realise their procedural rights and duties thanks to the procedural acts. The way of participant's manners influence the commencing, the progress and the ending of the proceeding.

The aim of the thesis was to define the participant of the proceeding. This thesis shows that everyone can become a participant of the proceeding. They are the main subject of the judicial proceedings. Without the participants there would likely be no court procedure at all. It would be difficult to claim our rights and duties without the judicial proceedings. Therefore it is necessary to accurately define the participants in the Civil Procedure Code.

SEZNAM POUŽITÉ ODBORNÉ LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ

Odborná literatura

- BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Lubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk, MAZANEC, Michal. *Občanský soudní řád. Komentář*. 6. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003
- ČEŠKA, Z. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989
- DAVID, Ludvík, et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009
- DRÁPAL, Lubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 2. rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, 2003
- KINDL, Milan, ŠÍMA, Alexander, DAVID, Ondřej. *Občanské právo procesní*. 2 vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1994
- MAZÁK, Ján. *Základy občianskeho procesného práva*. Bratislava: Iura edition, 2002
- PLECITÝ, Vladimír, VRABEC, Josef. *Občanské právo procesní*. Praha: Codex Bohemia, 1998
- SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia a.s., 2006
- SCHELLEOVÁ, Ilona. *Základy občanského práva procesního*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005
- STAVINHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní – řízení nalézací*. Brno: Iuridica brunensia, 1996,
- STAVINHOVÁ, Jaruška, LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2009
- STAVINHOVÁ, Jaruška, MACHÁČKOVÁ, Marta, MICHNA, Lukáš. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004
- STAVINHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní*. Brno: nakladatelství Doplněk, 1998
- STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: nakladatelství Doplněk, 2003
- SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010

- VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. Praha: Orbis, 1975
- WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2011
- WINTEROVÁ, Alena. *Žaloba v občanském právu procesním*. Praha: Acta Universitatis Carolinae, 1979

Články z odborných časopisů

- BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Lubomír. K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 4
- DOLEŽAL, Tomáš. Záměna účastníka řízení a povinnost náhrady nákladů řízení. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 6
- DVOŘÁK, Bohumil. Úvaha o procesních subjektech (z podnětu Beranovy knihy „Právnícké osoby veřejného práva“). *Právník*, 2008, roč. 147, č. 9
- KOŽENÁ, Iva. Dítě jako účastník řízení – relevance jeho názoru. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 6
- MATĚJKOVÁ, Adéla. Přistoupení versus záměna účastníka. *Právní rádce*, 2007, roč. 15, č. 6
- RADOVAN, Dávid. Elektronizace procesních úkonů. *Právní fórum*, 2009, roč. 6, č. 2
- SPÁČIL, Jiří. Sporné otázky procesního nástupnictví. *Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 7
- SVOBODA, Karel. Hlavní intervence. Co s ní?. *Právní rádce*, 2007, roč. 15, č. 4
- SVOBODA, Karel. Hmotněprávní poučovací povinnost soudu – mýtus nebo realita? *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 2
- SVOBODOVÁ, Ilona. Přistoupení a záměna podle OSŘ. *Právní praxe*, 1995, roč. 43, č. 10
- TĚMÍN, Tomáš, FREIBERT, Pavel. Hlavní intervence. *Právní rádce*, 2003, roč. 11, č. 8
- VEČERA Ivo. Procesní nástupnictví u právnických osob. *Právní rádce*, 2003, roč. 11, č. 5

Právní předpisy

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob
- Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů

Soudní judikatura

- Nález Nejvyššího soudu ČR ze dne 6.10.2008, sp. zn. IV. ÚS 1882/08
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 21/986
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. Ned 127/70
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.2006, sp. zn. 32 Odo 1387/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, ze dne 9.10.1993, sp. zn. 1 Cmo 87/94
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.4.1998, sp. zn. Cpjn 68/97
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.6.2006, sp. zn. 20 Cdo 1026/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.3.2004, sp. zn. 29 Odo 227/2002
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.3.1988, sp. zn. 2 Cdon 1056/96
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.2.2006, sp. zn. 29 Odo 119/2006

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.2.2001, sp. zn. 20 Cdo 1216/2000
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.2.2001, sp. zn. 20 Cdo 2498/99
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.8.2001, sp. zn. 20 Cdo 2850/99
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.2.1999, sp. zn. 32 Cdo 1206/98
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.5. 2003, sp. zn. 25 Cdo 162/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.3.2001, sp. zn. 20 Cdo 1211/99
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.5 2011, sp. zn. 29 Odo 232/2001
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.5.1997, sp. zn. 2Cdon 1646/96
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. 20 Cdo 1535/99
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5.2.2002, sp. zn. 21 Cdo 208/2001
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8.8.2006, sp. zn. 20 Cdo 1540/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.8.2005, sp. zn. 30 Cdo 1072/2005